ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ПРИДНІПРОВСЬКИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра економічного проектування та маркетингу

Крамеренко Богдан Геннадійович

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра

на тему: **«Управління капіталом підприємства»**

Група ІН37-9-24-М1УПП (1.6д)
Спеціальність: 051 Економіка
Освітня програма: Управління персоналом та економіка праці
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів, текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Крамаренко Б.Г.
(підпис) *(прізвище та ініціали)*

Науковий керівник
доцент, к.е.н., доцент _____ Заволока Ю.М.
(посада, науковий ступінь, вчене звання,) *(підпис)* *(прізвище та ініціали)*

Допущено до захисту перед ЕК
Завідувач кафедри
доцент, к.е.н., доцент _____ Гноєвий В.Г.
(посада, науковий ступінь, вчене звання,) *(підпис)* *(прізвище та ініціали)*

Кременчук 2026 р.

АНОТАЦІЯ

Крамаренко Богдан Геннадійович. «Управління капіталом підприємства» – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» – Міжрегіональна Академія управління персоналом. – Кременчук, 2026.

У першому розділі досліджено теоретичні аспекти формування та функціонування капіталу підприємства, їх економічну сутність, склад та структуру; методичні підходи до визначення вартості елементів капіталу та інструментарій управління структурою капіталу.

У другому розділі проаналізовано фінансово-економічний стан підприємства; проаналізовано структуру капіталу досліджуваного підприємства.

У третьому розділі надано пропозиції щодо побудови схеми взаємозв'язку структурних підрозділів підприємства з метою управління структурою капіталу підприємства, визначено оптимально цільову структуру капіталу підприємства.

Ключові слова: *капітал, структура капіталу, оптимізація, вартість капіталу, фінансова рентабельність.*

ANNOTATION

Zhulay Olena. «Managing the capital of an enterprise» – It's Manuscript.

Qualification work in obtaining the educational qualification of "master's" - Interregional Academy of Personnel Management. – Kremenchuk, 2026.

The first section examines the theoretical aspects of the formation and functioning of enterprise capital, their economic essence, composition and structure; methodological approaches to determining the value of capital elements and tools for managing capital structure.

The second section analyzes the financial and economic condition of the enterprise; the capital structure of the researched enterprise is analyzed.

The third section provides proposals for building a scheme of interconnection of structural units of the enterprise in order to manage the capital structure of the enterprise, the optimal target capital structure of the enterprise is determined.

Key words: *capital, capital structure, optimization, cost of capital, financial profitability.*

ЗМІСТ

ВСТУП……4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА……6

1.1. Економічна сутність, склад та структура капіталу підприємства…6

1.2. Інструментарій управління структурою капіталу підприємства…..9

1.3. Сучасний стан та тенденції функціонування власного капіталу підприємств України……13

1.4. Сучасні проблеми управління капіталом підприємства……17

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»…….....21

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства……...21

2.2. Аналіз фінансового стану та результатів фінансово-господарської діяльності підприємства……..22

2.3. Аналіз структури капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»……..42

РОЗДІЛ 3. УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ ТА СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»…….49

3.1. Пропозиції щодо побудови схеми взаємозв’язку структурних підрозділів підприємства з метою управління структурою капіталу підприємства……49

3.2. Оптимізація структури капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»……52

3.3. Визначення оптимальної цільової структури капіталу підприємства…….....60

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ…….....65

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….....68

ВСТУП

Актуальність теми. Управління вартістю та структурою капіталу в сучасних умовах є однією з найважливіших функцій суб'єктів господарювання на сучасному етапі розвитку фінансово-економічних відносин, як у практиці вітчизняних підприємств так і зарубіжних корпорацій.

Адже від співвідношення часток власного і позикового капіталу в значній мірі залежить успішність ведення бізнесу та стійкий розвиток підприємств, організацій та установ.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю вдосконалення концептуальних підходів до управління вартістю та структурою капіталу підприємства в сучасних умовах ринкової економіки.

Мета кваліфікаційної роботи – проаналізувати організацію та ефективність управління структурою капіталу досліджуваного підприємства, виявити основні проблеми управління капіталом і дати рекомендації щодо вдосконалення напрямків формування та використання капіталу підприємства.

Для досягнення даної мети необхідно виконати наступні **завдання**:

– дослідити поняття капіталу підприємства, вивчити його склад та структуру;

– розглянути основні принципи процесу управління вартістю та структурою капіталу;

– дослідити сучасний стан формування та функціонування капіталу підприємств України;

– проаналізувати фінансово-господарську діяльність підприємства;

– розглянути взаємозв'язок структурних підрозділів досліджуваного підприємства та надати свої пропозиції стосовно механізму взаємодії цих підрозділів з метою більш ефективного управління вартістю та структурою капіталу;

– визначити шляхи оптимізації структури капіталу підприємства та стратегію його розвитку.

Об’єктом дослідження виступає капітал підприємства.

Предмет дослідження – управління вартістю та структурою капіталу підприємства.

База дослідження – ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування».

Методи дослідження. В процесі роботи залежно від конкретних цілей та задач використані наступні методи дослідження: монографічний, розрахунково-аналітичний, економіко-статистичний, метод порівняльного аналізу, імітаційного моделювання.

Наукова та практична новизна одержаних результатів роботи визначається обґрунтованими рекомендаціями та пропозиціями щодо удосконалення методів управління вартістю та структурою капіталу підприємства з використання сучасного інструментарію фінансового менеджменту, які раніше не використовувалися на підприємстві.

Особистий внесок студента полягає у внесенні пропозицій щодо формування оптимальної цільової структури капіталу досліджуваного підприємства.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність, склад та структура капіталу підприємства

Капітал є однією з фундаментальних економічних категорій, економічну та природну сутність якого економічна наука з'ясовує протягом тривалого часу. Поняття «капітал» походить від латинського «capitalis», що в перекладі означає «основний, головний». Спочатку капітал розглядався як основне багатство, основне майно. Пізніше таке узагальнене поняття капіталу наповнилось конкретним змістом. При цьому різні економічні школи по різному його трактували.

Серед основних і властивих саме капіталу характеристик, дослідники економічної теорії виділяють наступні:

- він є об'єктом економічного управління;
- він є об'єктом власності та розпорядження;
- він є об'єктом купівлі-продажу;
- виступає у формі джерела доходу;
- проявляє себе, як фактор виробництва;
- відображає накопичена цінність;
- є носієм фактора ліквідності та ризику;
- виступає інвестиційним ресурсом. [32]

Таким чином, капітал, як носій економічних характеристик, є в першу чергу об'єктом економічного управління як на всіх рівнях економічної системи.

З точки зору юридичної науки, капітал, як об'єкт власності та розпорядження може виступати у всіх формах власності – індивідуальній, колективній та загальнодержавній.

Здатність капіталу приносити дохід є однією з засадоутворюючих характеристик цього поняття. Дохід на капітал виступає у формі відсотку, що отримують власники.

Для визначення рівня ліквідності капіталу необхідно визначити періодом час, протягом якого вкладений капітал може бути перетворений у грошову форму без втрати його вартості.

Наведені характеристики капіталу свідчать про багатоаспектність капіталу як економічної категорії.

Капітал підприємства може формуватися під час всього життєвого циклу підприємства: в процесі створення, функціонування, тощо. [28] Він характеризується різноманіттям видів і систематизується по цілому ряду категорій.

За критерієм належності до підприємства розрізняють власний і позиковий (або, залучений) капітал.

Одним з найважливіших значень власного капіталу є те, що він виступає гарантією фінансової автономії підприємства і формує базу його активів.

Збереження обсягу власного капіталу, адже за тривалої збиткової діяльності підприємства, його обсяг може значно скорочуватися – є одним з основних індикаторів якості фінансового менеджменту підприємства.

За ступенем фіксації в установчих документах суб'єкта господарювання власний капітал можна класифікувати на:

1. Зареєстрований капітал;

2. Незареєстрований капітал.

Відповідно до П(С)БО 2 «Баланс»: «…власний капітал включає такі елементи:

- статутний капітал;
- пайовий капітал;
- додатковий вкладений капітал;
- інший додатковий капітал;
- резервний капітал;

– нерозподілений прибуток (непокритий збиток).». [48]

До коригуючих показників власного капіталу відносяться:

– неоплачений капітал;

– вилучений капітал.

Розмір статутного капіталу господарських товариств України наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Розмір статутного капіталу господарських товариств

Суб'єкти господарської діяльності	Розмір статутного капіталу
1	2
Акціонерне товариство	Статутний капітал не може бути менше 1250 мінімальних заробітних плат (виходячи з розміру заробітної плати на момент створення товариства).
Товариство з обмеженою відповідальністю	Розмір статутного капіталу має бути не менше 1 мінімальної заробітної плати.
Товариство з додатковою відповідальністю	Статутний капітал розділено на частки, передбачені статутними документами.
Повне товариство	Конкретний розмір статутного капіталу не встановлено.
Інвестиційна компанія	Статутний капітал повинен бути не менше 50 тис. мінімальних заробітних плат (виходячи з розміру заробітної плати на момент створення компанії).
Підприємства з іноземними інвестиціями	Іноземна інвестиція в статутному капіталі повинна складати не менше 10%.

Сучасні учені дослідники у галузі економічної теорії вважають, що в понятті «структура капіталу» необхідно розглядати всі види як власного, так і позикового або залученого капіталу суб'єкта господарювання.

Таким чином, під структурою капіталу розуміють таке співвідношення власних і позикових коштів у пасивах суб'єкта господарювання, яке використовується ним дляю фінансування активів.

Чим більше частка позикових коштів у загальному капіталі підприємства, тим більша сума платежів із фіксованими термінами їх погашення і тим більша ймовірність подій, які ведуть до нездатності підприємства виплатити борги і проценти, коли настане термін оплати. [64]

1.2. Інструментарій управління структурою капіталу підприємства

Структура капіталу підприємства у комплексі з показником його вартості являє собою комплексну характеристику фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання.

Саме фінансова діяльність суб'єкта господарювання формує оптимальну для кожного підприємства, установи, організації структуру фінансового капіталу. Така структура відображає, яку частку фінансування доцільно забезпечити позиковим капіталом для досягнення головної мети діяльності суб'єкта господарювання, а саме підвищення добробуту власників підприємства.

У цьому сенсі варто дослідити поняття цільової структури капіталу підприємства. За словами Філіної: «…цільовою структурою капіталу є залучення капіталу з різних джерел фінансування у такій цільовій пропорції, щоб загальна вартість капіталу підприємства була найменшою, а ринкова ціна підприємства була максимальною. Цільова структура капіталу є прогнозною величиною, яка відбиває прогноз ринкової вартості пасивів підприємства. Структура капіталу підприємства як результат рішень щодо джерел фінансування операційної та інвестиційної діяльності, що приймаються під час фінансової діяльності, визначається під впливом таких чинників: стійкості положення на ринку, структури активів, рентабельності операційної діяльності, інвестиційних можливостей зростання та інших чинників, що впливають на потреби у фінансуванні.». [24]

Окрім якісних характеристик структури капіталу, які були розглянуті вище, необхідно дослідити його кількісні характеристика. Так, серед кількісних параметрів структури капіталу на основі розрахунків необхідно визначити можливості обслуговування боргу та, відповідно, виміряти ефективності використання запозичених коштів.

Існує низка рекомендації щодо складу структури капіталу. На міркування переважної більшості сучасних дослідників питома вага позикових коштів у пасиві не повинна перевищувати 50%, а краще – 40%.

При прийнятті рішення щодо формування оптимальної структури капіталу підприємства, необхідно враховувати низку факторів впливу видів капіталу на його середньозважену вартість, яка має суттєвий вплив на визначення ринкової вартості підприємства.

Позитивними якостями впливу власного капіталу Філіна виділяє наступні:

«… – чим більше власний капітал підприємства, тим більше ринкова вартість підприємства;

– чим більше власний капітал підприємства, тим вища його фінансова стійкість;

– в умовах нестабільної ринкової ситуації та кризових явищ на фінансовому ринку, чим більше власний капітал, тим вища конкурентоспроможність підприємства та надійніше його фінансове становище;

– великий розмір власного капіталу підвищує кредитоспроможність підприємства на ринку кредитів;

– великий розмір власного капіталу є основою отримання капіталу на фондовому ринку шляхом випуску нових акцій чи облігацій;

– вартість власного капіталу знаходиться в зоні управління капіталом самого підприємства (наприклад, виплата дивідендів).». [13]

Серед негативних якостей впливу власного капіталу Філіна зауважує:

«… – вартість власного капіталу вища за вартість позикового капіталу;

– внутрішнім джерелом поповнення власного капіталу є прибуток та амортизація, яких може бути недостатньо для розвитку;

– якщо поповнення неможливо через випуск нових акцій, то зовнішнім джерелом є залучення нових інвесторів і надання їм прав з управління підприємством.». [13]

Якщо розглядати позиковий капітал, то серед позитивних сторін його впливу вчений-економіст розрізняє наступне:

«… – залучення позикового капіталу підвищує рентабельність власного капіталу (фінансовий важіль);

– використання механізму податкового щита з позикового капіталу для зменшення оподаткованого прибутку;

– чисельність (варіантність) джерел і можливість пошуку більш дешевого позикового капіталу;

– договірні відносини з кредитором стосовно вартості кредиту можуть знизити його вартість залежно від надійності позичальника;

– менша ціна ніж ціна власного капіталу.». [13]

До негативні сторін впливу позикового капіталу, на думку Філіної, відносяться:

«… – підвищення ціни кредитів залежно від облікової ставки НБУ та від рівня інфляції;

– необхідність застави або оплатної гарантії третьої особи для отримання більш дешевого кредиту;

– негарантованість доступності кредиту у потрібні терміни і на необхідний період;

– обмеженість розміру довгострокового кредиту;

– отримання кредиту на умовах повернення у терміни за бажанням кредитора, що дає невпевненість у фінансуванні;

– обмеженість напряму використання кредиту кредитним договором, тобто цільове призначення кредиту;

– наявність штрафних санкцій за порушення умов кредитного договору.». [13]

Головним критерієм оптимізації структури капіталу підприємства є мінімізація середньозваженої вартості капіталу підприємства при збільшенні доходів власників. Зазначимо, що для акціонерного товариства оптимізація структури капіталу має критерієм мінімізацію середньозваженої ціни капіталу

при зростанні ціни акції. Основним інструментом при цьому є визначення доцільності залучення нових позик у капітал підприємства, що називається механізмом фінансового левериджу (фінансового важеля).

Фінансовий левередж – це питома вага позикового капіталу (боргових інструментів із фіксованими платежами) у загальному капіталі підприємства. [64] Використання позикового капіталу в певних визначених розмірах призводить до збільшення прибутковості власного капіталу, що називається ефектом фінансового левериджу (фінансовим важелем), який, як наголошує Філіна, виникає внаслідок таких чинників:

– проценти за кредит належать до витрат виробництва, що знижує суму податку на прибуток і, відповідно, збільшує чистий прибуток підприємства;

– за умови, коли прибутковість власного капіталу перевищує вартість позикового капіталу, під час операційної діяльності утворюється додатковий прибуток від використання додатково залучених коштів.

При формуванні структури капіталу, завжди слід враховувати, що позитивна сторона фінансового левериджу (додаткова прибутковість) супроводжується негативним фактором зростання фінансового ризику.

Формування структури капіталу з використанням ефекту фінансового важеля передбачає врахування таких двох правил:

1. Якщо нове запозичення збільшує ефект фінансового важеля, то таке запозичення доцільне. Разом з тим відбувається зростання плеча фінансового важеля і підвищується ризик неповернення кредиту в кредитора, який для зменшення власного ризику збільшує процент ставки кожної наступної позики.

2. Диференціал не повинен бути негативним, тобто процентна ставка за кредит не може перевищувати загальну рентабельність капіталу. Тому при збільшенні плеча важеля треба стежити за розміром диференціалу. [15]

1.3. Сучасний стан та тенденції функціонування власного капіталу підприємств України

В ході дослідження проведено аналіз сучасного стану функціонування власного капіталу підприємств України за основними видами економічної діяльності. Розміри власного капіталу за видами економічної діяльності наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Власний капітал за видами економічної діяльності (млн. грн.)

Вид економічної діяльності	Станом на:		
	01.01.22 р.	01.01.23 р.	01.01.24 р.
Всього	1029775,5	1169966,7	1269537,7
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	49038,9	62532,4	72217,2
Промисловість	355795,3	397952,6	410801,9
Будівництво	26449,7	27701,5	29499,8
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	85844,8	70917,6	73694,2
Діяльність транспорту та зв'язку	129823,2	150246,6	163449,8
Фінансова діяльність	57546,3	75326,8	82200,4
Операції з нерухомим майном	296830,0	358797,8	409874,3
Інші	28447,3	26491,4	27800,1

За даними, які наведені в табл. 1.2 можна зробити висновок, що розміри власного капіталу майже по всім видам економічної діяльності щороку зростають, тобто мають тенденцію збільшення, що насамперед обумовлено інфляційними процесами в економіці України, і це не зважаючи на той факт, що в “кризовий період” більшість підприємств України несли збитки.

Динаміка змін власного капіталу підприємств за основними видами діяльності наведена на рис. 1.1.

Більш стрімко зростає власний капітал в галузі операцій з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям; сільському господарстві та фінансовій діяльності. Дещо повільне зростання можна спостерігати в галузі промисловості, будівництва та діяльності транспорту та зв'язку. А в галузі торгівлі та ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку взагалі наявна тенденція зменшення власного капіталу.

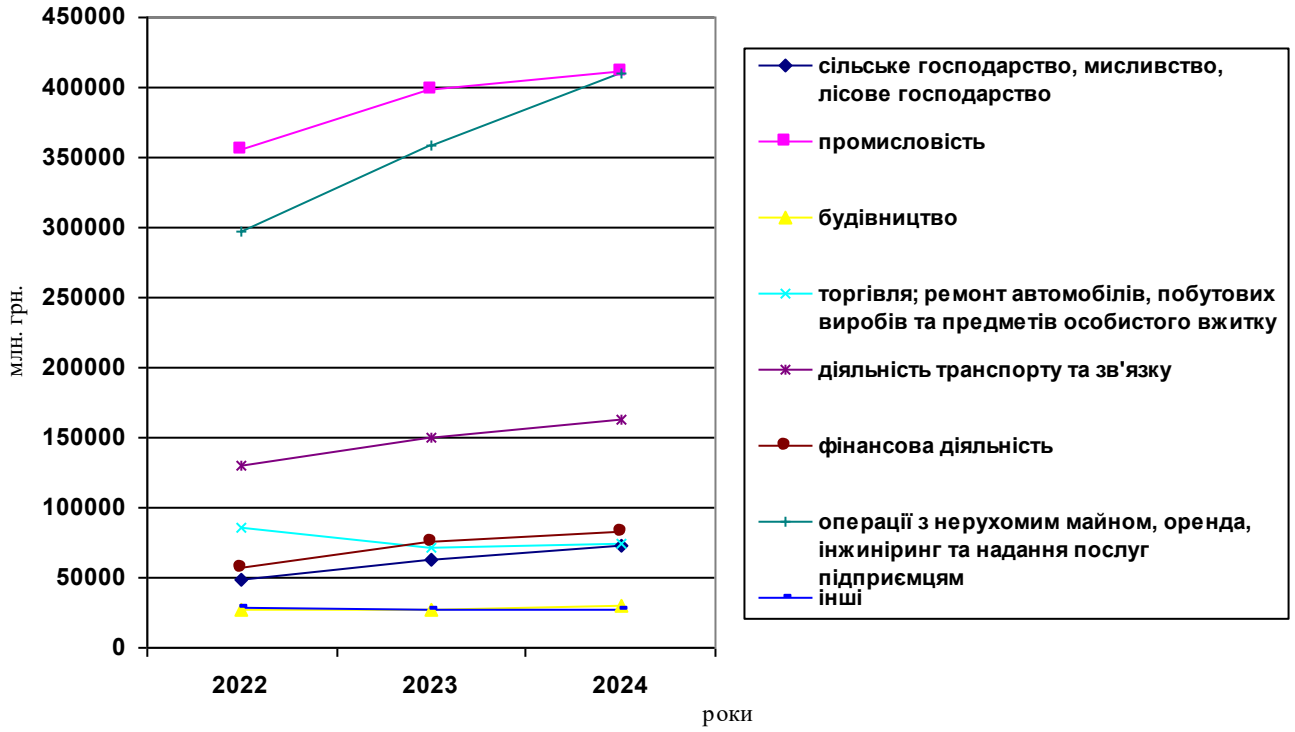

Рис. 1.1. Динаміка змін власного капіталу підприємств України за основними видами діяльності

Щодо структури власного капіталу – найбільша частина власного капіталу припадає на промисловість, операції з нерухомістю та оренду а також на діяльність транспорту та зв'язку. Але разом з тим з часом дещо змінюється структура власного капіталу підприємств України.

Так дещо збільшилась масова частка власного капіталу в галузі сільського господарства та в галузі операцій з нерухомим майном та орендою, дещо зменшилась в галузі промисловості, будівництва. Значно зменшилась в галузі торгівлі та ремонту.

Крім того якщо проаналізувати зміни власного капіталу протягом року (щоквартально) в деяких галузях можна спостерігати нерівномірне зростання (зменшення) розмірів власного капіталу, що обумовлено сезонністю виробництва. Це явище притаманне таким галузям як сільське господарство, охорона здоров'я, виробництво та торгівля продуктів харчування.

Також можна проаналізувати географічний розподіл власного капіталу в різних галузях виробництва. Так найбільша частина власного капіталу в галузі важкої промисловості припадає на центральні та східні області України, сільське господарство – на центральні області, туристичний та готельний бізнес більш розвинений в південних областях України.

Використовуючи "золоте правило балансу", відповідно якого розміри необоротних активів не повинні перевищувати розмірів власного капіталу, проведено аналіз співвідношення необоротних активів (НА) та власного капіталу (ВК). Співвідношення необоротних активів та власного капіталу за різними видами економічної діяльності наведено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Співвідношення необоротних активів та власного капіталу за різними видами економічної діяльності (млн. грн.)

Вид економічної діяльності	Станом на:					
	01.01.22 р.		01.01.23 р.		01.01.24 р.	
	ВК	НА	ВК	НА	ВК	НА
Всього	1029775,5	1248695	1169966,7	1568186,3	1269537,7	1749238,5
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	49038,9	42718,7	62532,4	58888,9	72217,2	65693,9
Промисловість	355795,3	399089,6	397952,6	496423,8	410801,9	546823,6
Будівництво	26449,7	45633,9	27701,5	57975,5	29499,8	63534,7
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	85844,8	123000,1	70917,6	143589,8	73694,2	167246,8
Діяльність транспорту та зв'язку	129823,2	164396,7	150246,6	209863,2	163449,8	221047,1
Фінансова діяльність	57546,3	40164,5	75326,8	53067,6	82200,4	60326,5
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	296830,0	397027,3	358797,8	508475,6	409874,3	578583
Інші	28447,3	36664,2	26491,4	39901,9	27800,1	45982,9

За відомостями таблиці побудовано діаграму співвідношення, яка наведена на рис. 1.2.

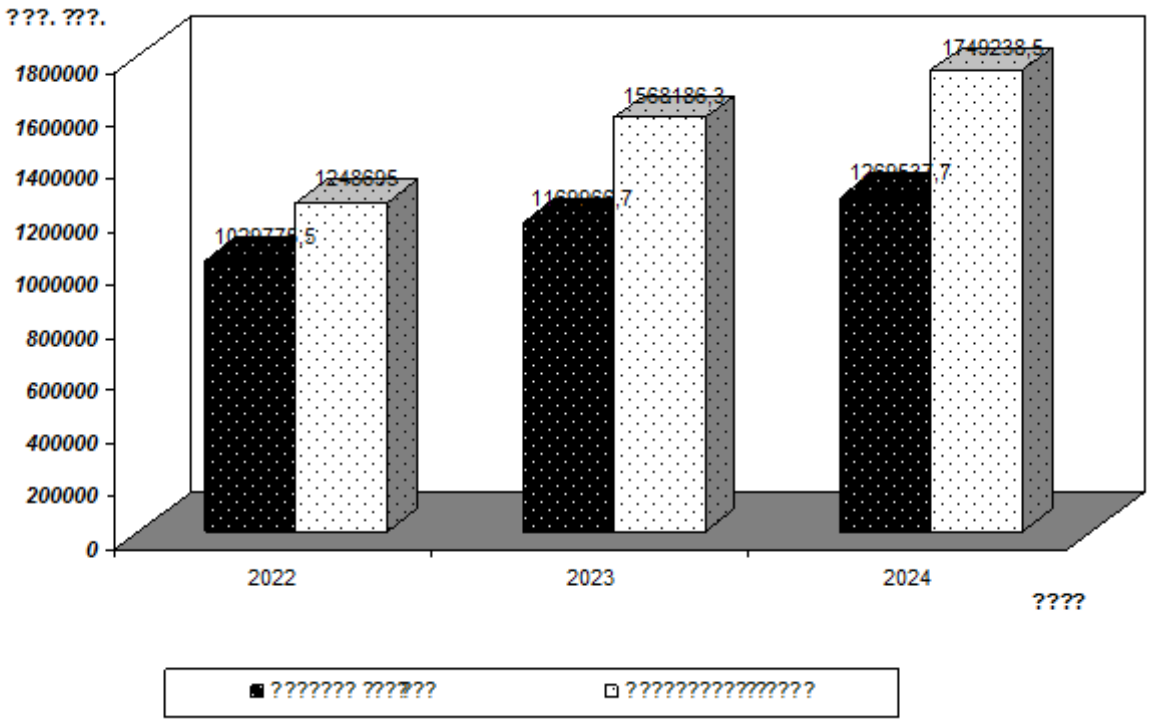

Рис. 1.2. Діаграма співвідношення необоротних активів та власного капіталу

З таблиці та діаграми можна зробити висновок, що розміри необоротних активів щороку перевищують розміри власного капіталу за всіма видами економічної діяльності і в цілому, за винятком сільського господарства та галузі фінансової діяльності. Це свідчить про відсутність джерел та засобів на покриття затрат, неплатоспроможність та кризисний фінансовий стан господарства країни в цілому.

1.4. Сучасні проблеми управління капіталом підприємства

Трансформаційні процеси у світовій економіці, що супроводжуються геополітичною нестабільністю, високою інфляцією та стрімким технологічним розвитком, ставлять перед фінансовими менеджерами нові виклики. Управління капіталом сьогодні виходить за межі простого балансування між дебіторською та кредиторською заборгованістю.

1. Обмеженість доступу до традиційних джерел фінансування

Однією з ключових проблем є зростання вартості залучення капіталу. В умовах жорсткої монетарної політики центральних банків (боротьба з інфляцією) відсоткові ставки за кредитами залишаються високими.

Для українських підприємств ця проблема посилюється високими воєнними ризиками, що робить зовнішні запозичення майже недоступними, а внутрішні — надто дорогими.

Це призводить до "фінансового голоду", де компанії змушені покладатися виключно на самофінансування (нераціональне використання лише власного капіталу), що сповільнює темпи їх розвитку.

2. Проблема оптимізації структури капіталу в умовах невизначеності

Класичні моделі (наприклад, модель Модільяні-Міллера) припускають наявність ідеального ринку. В реальності ж підприємства стикаються з асиметрією інформації.

Менеджери часто не можуть точно оцінити майбутню вартість капіталу через волатильність валютних курсів.

Виникає дилема: надмірне використання боргового капіталу підвищує ризик банкрутства, а надмірна частка власного капіталу знижує показник ROE (рентабельність власного капіталу) через відсутність ефекту фінансового важеля.

3. Неефективне управління оборотним капіталом

У кризові періоди швидкість обертання капіталу критично падає. Основні проблеми тут:

Затоварення складів: через розриви логістичних ланцюгів компанії змушені створювати надмірні запаси, що "заморожує" живі гроші.

Зростання дебіторської заборгованості: партнери затримують платежі, що призводить до касових розривів. Управління капіталом перетворюється на постійне "гасіння пожеж" замість стратегічного планування.

4. Ігнорування вартості інтелектуального та людського капіталу

Сучасна економіка базується на знаннях, проте більшість вітчизняних методик досі фокусуються лише на матеріальних активах.

Проблема полягає у відсутності адекватних інструментів оцінки інтелектуальної власності в складі капіталу.

Це призводить до заниження ринкової вартості підприємства та труднощів при залученні венчурних інвестицій.

5. Ризики цифровізації та кібербезпеки

Автоматизація управління фінансами (ERP, AI-прогнозування) створює нові ризики. Помилка в алгоритмі або кібератака на фінансові системи компанії може призвести до неправомірного розподілу капіталу або втрати активів.

Таблиця 1.4.

Порівняння традиційних та сучасних проблем управління капіталом підприємства

Параметр	Традиційний підхід	Сучасні реалії (2024-2026)
Головна мета	Мінімізація витрат (WACC)	Стійкість (Resilience) та ліквідність
Джерело фінансування	Банківські кредити	Краудфандинг, гранти, цифрові активи
Ключовий ризик	Відсотковий ризик	Геополітичний та кіберризик
Пріоритет	Прибутковість	Виживання та ESG-трансформація

Для подолання цих проблем підприємствам необхідно:

1. Диверсифікувати джерела капіталу: переходити від чистого кредитування до лізингу, факторингу та залучення інвестиційних платформ.

2. Впроваджувати стрес-тестування: регулярно моделювати поведінку капіталу при падінні попиту на 30-50%.

3. Диджиталізація моніторингу: використання Real-time dashboard для відстеження руху кожної гривні капіталу.

Висновки за розділом 1

1. Поняття капіталу є багатоаспектною економічною категорією, що має ряд властивих їй характеристик. За належністю підприємству виділяють власний і позиковий (залучений) капітал. Власний капітал характеризує загальну вартість засобів підприємства, що належать йому за правом власності і використовуються цим підприємством для формування визначеної частини активів. Власний капітал має низку функцій, але найголовніше його значення полягає в тому, що він є гарантією фінансової незалежності підприємства і базою для формування його активів. Сучасні економісти пропонують різні класифікації складових власного капіталу.

2. Вартість капіталу – це узагальнююча величина, що ґрунтується на співвідношенні позикових і власних коштів у структурі капіталу підприємства і означає дохід, який підприємство має платити інвесторам при купівлі ними акцій чи облігацій підприємства.

3. Структура капіталу підприємства – це частка власного та позикового капіталу в загальному обсязі мобілізованого капіталу та питома вага кожного елемента у власних та позикових коштів. Структура капіталу відображає обсяги фінансування капіталу з усіх вибраних джерел фінансування.

РОЗДІЛ 2
ОЦІНКА СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ТА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ «НІЖИНСЬКИЙ ЗАВОД С/Г МАШИНОБУДУВАННЯ»

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Акціонерне товариство «Ніжинський завод с/г машинобудування» було створено 1996 року. На сьогодні воно об'єднує 11 українських підприємств, що спеціалізуються на випуску продукції транспортного машинобудування.

Згідно зі статутом ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування», статутний капітал підприємства становить 565 742 455,00 гривень

Основні показники діяльності підприємства за 2022, 2023 та 2024 роки наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні показники діяльності ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» (тис. грн.)

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Чистий прибуток від реалізації продукції	297205	605359	677128
Собівартість реалізації продукції	301130	489544	622983
Прибуток від операційної діяльності	0	27670	1596
Прибуток від звичайної діяльності	31639	10435	–

Як ми бачимо з таблиці, порівняно з 2022 роком, коли економіка країни ще знаходилася у кризовому стані, чистий прибуток підприємства від реалізації продукції у 2023 та 2024 роках значно зріс. При чому простежується тенденція до його збільшення. Разом із цим зростає собівартість реалізації продукції. Прибуток підприємства від операційної та звичайної діяльності протягом досліджуваного періоду зменшується.

2.2. Аналіз фінансового стану та результатів фінансово-господарської діяльності підприємства

Користуючись даними фінансової звітності ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування», проведемо аналіз фінансового стану та результатів фінансово-господарської діяльності підприємства за 2022, 2023 та 2024 роки.

В першу чергу проведемо аналіз балансу як одного з головних показників фінансового стану підприємства.

Для проведення аналізу балансу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» побудуємо порівняльний аналітичний баланс підприємства.

Перш за все, схарактеризуємо загальний майновий стан підприємства. У 2022 році вартість майна підприємства зросла на 20,16%, у 2023 році – зросла на 5,74%, а в 2024 році вона зменшилася на 4,99%. Збільшення загальної вартості майна підприємства свідчить про розширення підприємством господарського обороту. Отже, позитивна тенденція, що була відмічена у 2022 році, почала погіршуватися у 2023 році; а в 2024 році господарський оборот підприємства взагалі скоротився.

У структурі сукупних активів підприємства найбільшу питому вагу мають оборотні активи (у 2022 р. – 72,17%, у 2023 р. – 62,35%, у 2024 р. – 63,34%). Підприємство має «легку» структуру активів (якщо частка оборотних активів становить понад 40%, говорять про «легку» структуру активів, менше 40% – про «важку»). «Легка» структура свідчить про мобільність майна підприємства. При цьому найкраща ситуація склалася у 2022 році. Порівняно з попереднім звітним періодом частка оборотних активів у майні підприємства у 2022 р. зросла на 9,4 процентного пункту, у 2023 р. знизилася на 9,82 п.п., а в 2024р. збільшилася на 0,99 п.п. Такі зміни сприяють прискоренню оборотності.

Вартість оборотних активів підприємства у 2022 році зросла на 1123532 тис. грн. (темп зростання склав 138,15%), у 2023 році ця вартість зменшилася на 239570 тис. грн. (темп зростання склав 94,11%), у 2024 році знову зменшилася на 241423 тис. грн. (темп зростання склав 93,69%). При цьому в 2022 році збільшилася на 9,39 процентного пункту частка оборотних

активів у структурі активів підприємства (у 2023 р. – ця частка зменшилася на 7,93 п.п., у 2024 р. – зменшилася на 0,89 п.п.). Збільшення частки оборотних активів у структурі активів підприємства може свідчити про розширення виробництва. Поряд із цим так зміна в оборотних активах може бути наслідком уповільнення оборотності оборотних коштів, що викликало об'єктивну необхідність у збільшенні потреби в зростанні їхньої маси, що є теж негативною тенденцією. У 2023 та 2024 роках, як бачимо, виникла зворотна ситуація.

Простежимо зміни окремих статей оборотних активів ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування». Як ми бачимо, на початок звітного періоду найбільший внесок у формування оборотних активів підприємства з досліджуваних статей балансу зробила дебіторська заборгованість (2022 р. – 9,68%, 2023 р. – 6,7%, 2024 р. – 3,61%). У 2022 та 2023 роках абсолютне значення дебіторської заборгованості зменшилося на 2,98 та 3,09 процентних пункти відповідно (темпи зростання склали 95,66% у 2022 р. та 50,71% у 2023 р.). При цьому частка її у складі оборотних коштів знизилася (у 2022 р. – 6,7%, у 2023 р. – 3,61%). Лише у 2024 році частка дебіторської заборгованості зросла на 1,9 процентних пункту (темпи зростання склали 143,13%). Частка грошових коштів та їх еквівалентів склала на початок 2022 року 0,2%, на початок 2023 року – 1,93%, на початок 2024 року – 2,38%. При цьому у 2022 та 2023 роках ця частка зросла на 1,73 п.п. та 0,45 п.п. відповідно. У 2024 році ця частка зменшилася на 1,83 процентного пункту. Зменшення питомої ваги грошових коштів викликана зростанням дебіторської заборгованості.

Аналізуючи майновий стан підприємства, необхідно також оцінити стан основних засобів, що використовуються.

Коефіцієнт зносу основних засобів:

$$К_{зн} = \frac{\text{Накопичений знос}}{\text{Первісна вартість основних засобів}} \qquad (2.1)$$

У 2022 році цей коефіцієнт становив 91,1% (0,911), у 2023 році – 91,98% (0,9198), у 2024 році – 92,7% (0,927).

Коефіцієнт вибуття:

$$К_{виб} = \frac{\text{Вартість основних засобів,що вибули,за період}}{\text{Первісна вартість основних засобів на початок звітного періоду}} \quad (2.2)$$

У 2022 році цей коефіцієнт становив 0,6% (0,006), у 2023 році – 0,13% (0,0013), у 2024 році – 0,09% (0,0009).

Коефіцієнт оновлення:

$$К_{он} = \frac{\text{Вартість основних засобів,що поступили,за період}}{\text{Первісна вартість основних засобів на кінець звітного періоду}} \quad (2.3)$$

У 2022 році цей коефіцієнт становив 0,76% (0,0076), у 2023 році – 0,19% (0,0019), у 2024 році – 0,09% (0,0009).

Використовуючи дані порівняльного аналітичного балансу підприємства, проаналізуємо власні та позикові кошти ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування».

Основним джерелом формування майна підприємства є поточні зобов'язання. На початок звітного періоду їхня частка становила 50,35% (2022 р.), 62,23% (2023 р.), 63,74% (2024 р.). На кінець звітного періоду ця частка зросла (2022 р. – на 11,89%, 2023 р. – на 1,48%, 2024 р. – на 0,32%) і становила 62,24% (2022 р.), 63,71% (2023 р.), 64,06% (2024 р.). При цьому найвищі темпи зростання частки поточних зобов'язань в структурі пасиву балансу відмічено у 2022 році.

Проаналізуємо динаміку структури власного капіталу підприємства. Частка статутного капіталу знизилася у 2022 (на 0,88 п.п.) та 2023 (на 0,29 п.п.) роках, а у 2024 році – зросла на 5,8 п.п. У той же час в 2022 році знизилася частка іншого додаткового капіталу (на 3,1 п.п.), але збільшився резервний капітал (на 0,23) та нерозподілений прибуток (на 3,75 п.п.). У 2023 році простежується аналогічна ситуація – зменшення іншого додаткового капіталу (на 2,21 п.п.) та збільшення резервного капіталу (на 0,11 п.п.) та нерозподіленого прибутку (на 2,39 п.п.). У 2024 році інший додатковий та резервний капітал збільшується (на 1,05 п.п. та 0,09 п.п. відповідно), а нерозподілений прибуток знижується на 6,95 п.п. Це може свідчити про те, що робота підприємства у 2024 році стала більш ефективною, ніж у попередні 2

роки. Але скорочення нерозподіленого прибутку може свідчити про зниження ділової активності.

Проаналізуємо динаміку структури позикового капіталу підприємства. Найбільша частка у позикових коштах підприємства належить поточним зобов'язанням (2022 р. – 71,47% на початок звітного періоду, 83,15% на кінець звітного періоду; 2023 р. – 83,14% та 83,78% відповідно; 2024 р. – 83,79% та 82,1% відповідно). Цей факт свідчить про високий ризик втрати фінансової стійкості.

Таким чином, збільшення джерел формування майна підприємства у 2022 році відбулося за рахунок збільшення:

– власних коштів на 3,24%;
– поточних зобов'язань на 121,26%;
– доходів майбутніх періодів на 0,001%.

Збільшення джерел формування майна підприємства у 2023 році відбулося за рахунок збільшення:

– власних коштів на 3,14%;
– статті на забезпечення наступних виплат та платежів на 0,22%;
– довгострокових зобов'язань на 7,06%;
– поточних зобов'язань на 89,5%;
– доходів майбутніх періодів на 0,09%.

У 2024 році відбулося зменшення джерел формування майна підприємства за рахунок зменшення:

– власних коштів на 61,22%;
– поточних зобов'язань на 57,52%.

Проаналізуємо ліквідність ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування».

Для визначення ліквідності балансу необхідно зіставити підсумки наступних груп за активом і пасивом:

– найбільше ліквідні активи (A_1);
– швидко реалізовані активи (A_2);

– повільно реалізовані активи ($А_3$);

– важко реалізовані активи ($А_4$);

– найбільше термінові зобов'язання ($П_1$);

– короткострокові зобов'язання ($П_2$);

– довгострокові зобов'язання ($П_3$);

– постійні пасиви ($П_4$).

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо дотримуються такі нерівності:

$$\begin{cases} А1 \geq П1; \\ А2 \geq П2; \\ А3 \geq П3; \\ А4 \leq П4 \end{cases}$$

Оцінка ліквідності підприємства передбачає складання балансу ліквідності. Розрахуємо зазначені вище групи активів та пасивів підприємства за 2022, 2023 та 2024 роки (див. табл. 2.2, 2.3 та 2.4).

Таблиця 2.2

Баланс ліквідності ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» за 2022 рік

Актив	На початок періоду	На кінець періоду	Пасив	На початок періоду	На кінець періоду	Платіжний надлишок (нестача)	
						На початок періоду	На кінець періоду
$А_1$	857516	1117470	$П_1$	170648	104426	686868	1013044
$А_2$	1891213	2727353	$П_2$	2195842	3406948	-304629	-679595
$А_3$	196244	223993	$П_3$	943070	711272	-746826	-719077
$А_4$	1746992	1569021	$П_4$	1386676	1417345	360316	151676
Баланс	4691965	5637837	Баланс	4691965	5637837	0,0	0,0

Як видно з таблиці 2.2, на підприємстві є нестача швидко реалізованих та повільно реалізованих активів, тобто не виконуються нерівності $А_2 \geq П_2$ та $А_3 \geq П_3$. Ця нестача відзначається на початок звітного періоду, і на кінець звітного періоду вона не була ліквідована. Це є негативним явищем.

Як ми бачимо з таблиці 2.3, на підприємстві є нестача швидко реалізованих та повільно реалізованих активів, тобто не виконуються умови $А_2 \geq П_2$ та $А_3 \geq П_3$. Ситуація, що була відмічена у 2022 році, має місце і в 2023 році. Хоча на кінець звітного періоду нестачу повільно реалізованих активів було скорочено порівняно з кінцем 2022 року на 200873 тис. грн.

Таблиця 2.3

Баланс ліквідності ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» за 2023 рік

Актив	На початок періоду	На кінець періоду	Пасив	На початок періоду	На кінець періоду	Платіжний надлишок (нестача)	
						На початок періоду	На кінець періоду
1	2	3	4	5	6	7	8
$А_1$	1117470	824233	$П_1$	103722	92720	1013748	731513
$А_2$	2727350	2788083	$П_2$	3406948	3708565	-679598	-920482
$А_3$	223989	216904	$П_3$	711272	735108	-487283	-518204
$А_4$	1569021	2132208	$П_4$	1418042	1428192	150979	704016
Баланс	5637830	5961428	Баланс	5637830	5961428	0,0	0,0

Таблиця 2.4

Баланс ліквідності ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» за 2024 рік

Актив	На початок періоду	На кінець періоду	Пасив	На початок періоду	На кінець періоду	Платіжний надлишок (нестача)	
						На початок періоду	На кінець періоду
$А_1$	824233	752939	$П_1$	92889	82275	731344	670664
$А_2$	2788083	2616113	$П_2$	3709784	3550672	-921701	-934559
$А_3$	216904	218740	$П_3$	735108	790846	-518204	-572106
$А_4$	2132208	2076157	$П_4$	1426804	1244693	705404	831464
Баланс	5961428	5663949	Баланс	5961428	5663949	0,0	0,0

Як видно з таблиці 2.4, на підприємстві є нестача швидко реалізованих та повільно реалізованих активів, як і в 2022 та 2023 роках. Більш того, на кінець 2024 року ця нестача зросла порівняно з початком звітного періоду на 12858 тис. грн. (швидко реалізовані активи) та 53902 тис. грн. (повільно реалізовані активи). Окрім того, за 2024 рік скоротився надлишок найбільш ліквідних активів на 60680 тис. грн.

Такий аналіз є приблизним. Для більш детального аналізу скористуємося фінансовими коефіцієнтами ліквідності.

1) Коефіцієнт абсолютної ліквідності розраховується за формулою:

$$К_{абс} = \frac{А1}{П1 + П2} \quad (2.4)$$

Оптимальне значення цього коефіцієнту визнається на рівні 0,2 – 0,35.

2) Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується наступним чином:

$$К_{шв} = \frac{А1 + А2}{П1 + П2} \quad (2.5)$$

Бажано, щоб цей коефіцієнт становив близько 1,5.

3) Коефіцієнт поточної ліквідності розраховується за наступною формулою:

$$К_{пот} = \frac{А1 + А2 + А3}{П1 + П2} \quad (2.6)$$

Відповідно до загальноприйнятих стандартів заведено вважати, що цей коефіцієнт має перебувати в межах від 1 до 2.

Визначимо показники ліквідності ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» за 2013, 2014 та 2022 роки (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Показники ліквідності ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» за 2022, 2023 та 2024 рр.

Показники	На 31.12.2022 р.	На 31.12.2023 р.	На 31.12.2024 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,32	0,22	0,21
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,09	0,95	0,93
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,16	1,01	0,99

Як видно з таблиці 2.5, коефіцієнт абсолютної ліквідності протримався у межах норми протягом 3 років. Значення коефіцієнтів швидкої та поточної ліквідності також були задовільними протягом 3 років. Лише на кінець 2024 року значення коефіцієнту поточної ліквідності дещо знизилося (на 0,01), але це дуже незначна зміна. На кінець кожного періоду всі коефіцієнти ліквідності

дещо знизилися порівняно з початком звітного періоду. Це свідчить про раціональне використання грошових коштів та оптимізацію структури балансу.

Показники ліквідності характеризують платоспроможність підприємства на конкретну дату. Для отримання більш чіткої картини проаналізуємо показники фінансової стійкості досліджуваного підприємства.

Перш за все, оцінимо оптимальність співвідношення власного та позикового капіталу підприємства. Для цього скористаємось:

– коефіцієнтами капіталізації, що характеризують фінансовий стан підприємства з боку структури джерел коштів;

– коефіцієнтами покриття, що характеризують фінансову стійкість з позицій витрат, пов'язаних з обслуговуванням зовнішніх джерел залучених коштів.

Серед коефіцієнтів капіталізації розглянемо наступні:

1) коефіцієнт автономії, що розраховується за формулою:

$$К_{авт} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Всього джерел балансу}} \quad (2.7)$$

Критичне значення коефіцієнта автономії – 0,5.

2) коефіцієнт фінансової залежності, що визначається наступним чином:

$$К_{зал} = \frac{\text{Всього джерел балансу}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.8)$$

Критичне значення коефіцієнта фінансової залежності – 2.

3) коефіцієнт фінансового ризику, що визначається за формулою:

$$К_{ф.з.} = \frac{\text{Залучені кошти}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.9)$$

Оптимальне значення цього коефіцієнта ≥ 0,5; критичне значення – 1.

4) коефіцієнт маневреності власного капіталу, що розраховується за наступною формулою:

$$К_{ман} = \frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.10)$$

Для визначення оптимального значення коефіцієнта маневреності необхідно порівняти цей показник для конкретного підприємства із середнім показником по галузі або в конкурентів.

Розрахунок коефіцієнтів капіталізації для ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» наведемо в табл. 2.6, 2.7 та 2.8.

Таблиця 2.6

Розрахунок коефіцієнтів капіталізації на 2022 рік

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна
1. Коефіцієнт фінансової автономії	0,3	0,25	-0,05
2. Коефіцієнт фінансової залежності	3,38	3,98	0,6
3. Коефіцієнт фінансового ризику	2,38	2,98	0,6
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,26	-0,11	0,15

Як видно з таблиці 2.6, у 2022 році коефіцієнт фінансової автономії був нижче свого критичного значення (0,5), а коефіцієнт фінансової залежності – значно вище за свій критичний показник (2). Більш того, на кінець звітного періоду коефіцієнт фінансової автономії зменшився на 5 п.п., а коефіцієнт фінансової залежності збільшився на 60 п.п. Така ситуація свідчить про досить нестійкий фінансовий стан підприємства та значну залежність підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів. На початок 2022 року на 1 гривню власних коштів підприємства припадало 2,38 гривні залучених коштів, а на кінець звітного періоду – 2,98 гривні. Це ще раз свідчить про нестійкий фінансовий стан підприємства. Підприємство також відрізняється низьким рівнем маневреності власного капіталу.

Таблиця 2.7

Розрахунок коефіцієнтів капіталізації на 2023 рік

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна
1	2	3	4
1. Коефіцієнт фінансової автономії	0,25	0,24	-0,01
2. Коефіцієнт фінансової залежності	3,96	4,17	0,21
3. Коефіцієнт фінансового ризику	2,98	3,17	0,19
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,11	-0,49	-0,38

Як можна побачити з таблиці 2.7, у 2023 році коефіцієнт фінансової автономії також був нижче свого критичного значення (0,5), а коефіцієнт фінансової залежності – значно вище за свій критичний показник (2). На кінець звітного періоду коефіцієнт фінансової автономії зменшився на 1 п.п., а коефіцієнт фінансової залежності збільшився на 21 п.п. Отже, ситуація, що була відмічена у 2022 році, не покращилася. Фінансовий стан підприємства залишився нестійким, а само підприємство – залежним від зовнішніх інвесторів та кредиторів. Коефіцієнт фінансового ризику значно перевищує свій критичний показник (1). На початок 2023 року на 1 гривню власних коштів підприємства припадало 2,98 гривні залучених коштів, а на кінець звітного періоду – 3,17 гривні. Простежується тенденція до збільшення цього показника. Рівень маневреності капіталу залишився низьким.

Як видно з таблиці 2.8, у 2024 році коефіцієнт фінансової автономії був нижче свого критичного значення (0,5), а коефіцієнт фінансової залежності – значно вище свого критичного показника (2). Більш того, на кінець звітного періоду коефіцієнт фінансової автономії зменшився на 2 п.п., а коефіцієнт фінансової залежності збільшився на 37 п.п.

Таблиця 2.8

Розрахунок коефіцієнтів капіталізації на 2024 рік

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна
1	2	3	4
1. Коефіцієнт фінансової автономії	0,24	0,22	-0,02
2. Коефіцієнт фінансової залежності	4,18	4,55	0,37
3. Коефіцієнт фінансового ризику	3,18	3,55	0,37
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,49	-0,67	-0,18

Отже, фінансовий стан підприємства залишається нестійким, а підприємство – залежним від зовнішніх інвесторів та кредиторів. На початок 2024 року на 1 гривню власних коштів підприємства припадало 3,18 гривні залучених коштів, а на кінець звітного періоду – 3,55 гривні. Знову простежується тенденція до збільшення цього показника. Маневреність власного капіталу залишається на низькому рівні.

Проаналізуємо коефіцієнти покриття, розглянемо наступні з них:

1) коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень, що визначається за формулою:

$$К_{пдв} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Необоротні активи}} \quad (2.11)$$

2) коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, що розраховується за формулою:

$$К_{д.з.п.к.} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}} \quad (2.12)$$

3) коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел, що визначається наступним чином:

$$К_{ф.н.к.д.} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Власний капітал + Довгострокові зобов'язання}} \quad (2.13)$$

Розрахунок коефіцієнтів покриття для ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» наведемо в табл. 2.9, 2.10 та 2.11.

Таблиця 2.9

Розрахунок коефіцієнтів покриття на 2022 рік

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна
1. Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	0,54	0,45	-0,09
2. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,40	0,33	-0,07
3. Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,60	0,67	0,07

Збільшення коефіцієнта структури покриття довгострокових вкладень в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів. Позитивна тенденція (зменшення цього показника) простежується у 2022 та 2023 роках (2013 р. – на 9 п.п., 2014 р. – на 11 п.п.). У 2024 році ситуація почала погіршуватися – до кінця року цей коефіцієнт зріс на 4 п.п.

Таблиця 2.10

Розрахунок коефіцієнтів покриття на 2023 рік

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна
1. Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	0,45	0,34	-0,11
2. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,33	0,34	0,01
3. Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,67	0,66	-0,01

Таблиця 2.11

Розрахунок коефіцієнтів покриття на 2024 рік

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Зміна
1	2	3	4
1. Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	0,34	0,38	0,04
2. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,34	0,39	0,06
3. Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	0,66	0,61	-0,05

Зростання коефіцієнту довгострокового залучення позикових коштів у динаміці є, певною мірою, негативною фактом, що означає, що з позиції довгострокової перспективи підприємство все більше залежить від зовнішніх інвесторів. У нашому випадку позитивна тенденція, яку було відмічено у 2022 році, у наступні 2 роки почала погіршуватися. У 2023 році цей коефіцієнт зріс на 1 п.п., у 2024 – на 6 п.п.

Вважається, що частка власного капіталу в загальній сумі джерел довгострокового фінансування (коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел) має бути достатньо великою, при цьому нижня межа зазначається на рівні 0,6 (60 %). У нашому випадку цей коефіцієнт тримався приблизно на рівні нижчого допустимого показника. Отже, рентабельність власного капіталу підприємства відповідає визнаним оптимальним значенням. Але у 2023 та 2024 роках простежується негативна тенденція до зниження цього показника (у 2023 р. – на 1 п.п., у 2024 р. – на 5 п.п.).

Для визначення типу фінансової стійкості підприємства схарактеризуємо джерела формування матеріальних оборотних коштів (запасів) за допомогою показників, які характеризують види джерел:

1. Власні оборотні кошти.
2. Власні оборотні кошти та довгострокові позикові джерела формування запасів (функціонуючий капітал).

3. Загальна величина основних джерел формування запасів.

Трьом показникам наявності джерел формування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами формування:

1. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів:

$$\pm Ф^{в} = К_{в.об.} - З \quad (2.14)$$

2. Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел формування запасів:

$$\pm Ф^{Т} = К_{в.д.п.} - З \quad (2.15)$$

3. Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів:

$$\pm Ф^{\circ} = К_{заг} - З \quad (2.16)$$

Матеріальні оборотні кошти підприємства (З) являють собою запаси, вартість яких відображається в другому розділі активу балансу. Кількісне значення цього показника визначається підсумовуванням даних за такими балансовими статтями: виробничі запаси, тварини на вирощуванні та відгодівлі, незавершене виробництво, готова продукція, товари.

Для з'ясування типу фінансового стану підприємства скористаємося трикомпонентним показником типу фінансової стійкості підприємства, що має наступний вигляд:

$$S(Ф) = \begin{cases} 1, \text{если } Ф > 0; \\ 0, \text{если } Ф < 0 \end{cases} \quad (2.17)$$

Визначимо тип фінансового стану підприємства на 2022, 2023 та 2024 роки. Впродовж 2022 року трикомпонентний показник типу фінансової стійкості мав вигляд $S(Ф) = \{0,1,1\}$. Це означає, що підприємство характеризувалося нормальною фінансовою стійкістю. На початок 2023 року відмічалась така ж ситуація, але на кінець 2023 року стан погіршився ($S(Ф) = \{0,0,1\}$). Такий показник характеризує нестійкий фінансовий стан. У 2024 році цей стан не покращився – трикомпонентний показник типу фінансової стійкості залишився незмінним.

Показники фінансової стійкості характеризують довгострокову платоспроможність підприємства. Враховуючи негативне значення цих показників протягом усього періоду, що досліджується, можна зробити висновок, що підприємство втратить свою платоспроможність у короткостроковій перспективі.

Використовуючи дані фінансової звітності підприємства, проведемо факторний аналіз прибутку. Вивчимо та виміримо вплив окремих факторів на прибуток. Для цього скористаємося даними, представленими в додатку. Розглянемо вплив наступних факторів на прибуток досліджуваного підприємства:

1) зміни цін та об'ємів виготовленої й реалізованої продукції. Розмір доходу (виручки) від реалізації визначимо за наступною формулою:

$$В = О \times ПВ \times Ц, \quad (2.18)$$

де ПВ – показник структури реалізованої продукції;

О – об'єм реалізованої продукції;

Ц – ціна продукції.

Факторну модель собівартості реалізованої продукції представлено наступною формулою:

$$С = О \times ПВ \times Вит._З, \quad (2.19)$$

Де ПВ – показник структури виробленої продукції;

О – об'єм реалізованої продукції;

$Вит._З$ – змінні витрати на виробництво одиниці продукції (собівартість одиниці).

Допустимо, що ціни на продукцію у звітному періоді зросли на 5%, тобто індекс цін ($I_Ц$) склав 1,05. Визначимо вплив факторів на зміну виручки від реалізації. Загальну зміну виручки від реалізації можна знайти за формулою:

$$\Delta В_{заг.} = В_1 - В_0, \quad (2.20)$$

де $В_0$ – виручка за попередній рік;

$В_1$ – виручка за звітний рік.

Ця зміна є результатом впливу двох факторів: ціни реалізації та об'єму реалізованої продукції. Розрахунок впливу цих факторів можна провести наступним чином:

$$\Delta В_Ц = В_1 – В_1 \div І_Ц \quad (2.21)$$

$$\Delta В_{ОПВ} = В_1 \div І_Ц – В_0 \quad (2.22)$$

Розрахуємо вплив факторів на зміну собівартості реалізованої продукції:

$$\Delta С_{заг.} = С_1 – С_0, \quad (2.23)$$

де $С_0$ – собівартість реалізованої продукції у попередньому році;

$С_1$ – собівартість реалізованої продукції у звітному році.

Припустимо, що собівартість одиниці продукції змінилася лише за рахунок зовнішніх факторів, а саме за рахунок загальної зміни цін:

$$\Delta С_Ц = С_1 – С_1 \div І_Ц \quad (2.24)$$

$$\Delta С_{ОПВ} = С_1 \div І_Ц – С_0 \quad (2.25)$$

Для визначення впливу зміни ціни скористаємося формулою:

$$\Delta П_Ц = \Delta В_Ц – \Delta С_Ц \quad (2.26)$$

2) зміни розмірів адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат. Використаємо наступну формулу:

$$\Delta П_В = - [(АВ_1 + ЗВ_1 + ІОВ_1) – (АВ_0 + ЗВ_0 + ІОВ_0)], \quad (2.27)$$

де $АВ_0$ – адміністративні витрати за попередній рік;

$АВ_1$ – адміністративні витрати за звітний рік;

$ЗВ_0$ – витрати на збут за попередній рік;

$ЗВ_1$ – витрати на збут за звітний рік;

$ІОВ_0$ – інші операційні витрати за попередній рік;

$ІОВ_1$ – інші операційні витрати за звітний рік.

3) зміни величини фінансових доходів. Для цього скористаємося формулою:

$$\Delta П_{ФД} = ФД_1 – ФД_0, \quad (2.28)$$

де $ФД_0$ – фінансові доходи за попередній рік;

$ФД_1$ – фінансові доходи за звітний рік.

4) зміни величини фінансових витрат, яку розрахуємо за формулою:

$$\Delta П_{ФВ} = - (ФВ_1 – ФВ_0), \quad (2.29)$$

де $ФВ_0$ – фінансові витрати за попередній рік;

$ФВ_1$ – фінансові витрати за звітний рік.

5) зміни величини витрат за податком на прибуток. Для цього скористаємося формулою:

$$\Delta П_{ПНП} = - (ПНП_1 – ПНП_0), \quad (2.30)$$

де $ПНП_0$ – податок на прибуток від звичайної діяльності за попередній рік;

$ПНП_1$ – податок на прибуток від звичайної діяльності за звітний рік.

Як ми бачимо з розрахунків (див. Дод. К та Л), усі вищезазначені фактори призвели до зниження прибутку підприємства за досліджуваний період. Найгірша ситуація спостерігається у 2022 році (зниження прибутку склало 1851334 тис. грн.). простежується тенденція до збільшення прибутку за рахунок зміни ціни.

Користуючись даними, представленими у порівняльному аналітичному балансі та Звіті про фінансові результати ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» за 2022, 2023 та 2024 роки, проведемо аналіз рентабельності досліджуваного підприємства за зазначений період. Для цього розрахуємо наступні показники рентабельності:

1. Рентабельність інвестицій (капіталу):

– рентабельність сукупного капіталу розраховується за формулою:

$$Р_{СК} = \frac{\text{Прибуток до оподаткування}}{\text{Всього джерел коштів}} \quad (2.31)$$

– рентабельність власного капіталу розраховується за формулою:

$$Р_{ВК} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.32)$$

2. Рентабельність продажів:

– валова рентабельність реалізованої продукції визначається наступним чином:

$$ВР_{РП} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \quad (2.33)$$

– операційна рентабельність реалізованої продукції розраховується наступним чином:

$$ОР_{РП} = \frac{\text{Операційний прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \quad (2.34)$$

– чиста рентабельність реалізованої продукції розраховується за формулою:

$$ЧР_{РП} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \quad (2.35)$$

3. Рентабельність виробничої діяльності.

– валова рентабельність виробництва розраховується за формулою:

$$ВР_{В} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Собівартість продукції}} \quad (2.36)$$

– чиста рентабельність виробництва розраховується наступним чином:

$$ЧР_{В} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Собівартість продукції}} \quad (2.37)$$

Розрахунки коефіцієнтів рентабельності досліджуваного підприємства наведені в додатку. Проаналізувавши динаміку за три роки можна зробити висновок, що найгірша ситуація склалася в 2024 році, оскільки показники рентабельності продажів та виробництва цього року знизилися, у порівнянні з 2022 та 2023 роками.

Як видно з розрахунків, показники рентабельності капіталу перебувають на досить низькому рівні. Більш того, відзначається зменшення цих показників в динаміці.

Для оцінки ділової активності підприємства розрахуємо та проаналізуємо деякі показники оборотності. Розрахуємо наступні коефіцієнти:

1) коефіцієнт оборотності активів (коефіцієнт трансформації), що розраховується за формулою:

$$К_{об.а.} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна вартість майна підприємства}} \quad (2.38)$$

2) коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, що визначається за формулою:

$$К_{об.д.з.} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції}}{\text{Середньорічна вартість чистої дебіторської заборгованості}} \quad (2.39)$$

3) показник тривалості обороту дебіторської заборгованості:

$$t_{об.д.з.} = \frac{\text{Кількість днів у періоді}}{\text{Коб.д.з.}} \quad (2.40)$$

4) коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, що розраховується наступним чином:

$$К_{об.к.з.} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість чистої кредиторської заборгованості}} \quad (2.41)$$

5) показник тривалості обороту кредиторської заборгованості:

$$t_{об.к.з.} = \frac{\text{Кількість днів у періоді}}{\text{Коб.к.з.}} \quad (2.42)$$

6) коефіцієнт оборотності запасів, що розраховується за наступною формулою:

$$К_{об.з.} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість запасів}} \quad (2.43)$$

7) показник тривалості обороту запасів, що визначається за формулою:

$$t_{об.з.} = \frac{\text{Кількість днів у періоді}}{\text{Коб.з.}} \quad (2.44)$$

8) показник тривалості операційного циклу, що розраховується за формулою:

$$Т_{оп.ц.} = t_{об.з.} + t_{об.д.з.} \quad (2.45)$$

9) коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, що визначається наступним чином:

$$Т_{об.об.к.} = t_{об.з.} + t_{об.д.з.} - t_{об.к.з.} \quad (2.46)$$

Розрахуємо вищезазначені показники ділової активності для досліджуваного підприємства.

Середнє значення коефіцієнту оборотності активів для галузі машинобудування становить 0,37. У нашому випадку цей коефіцієнт є значно

нижчим. За 3 роки простежується тенденція до збільшення цього показника, що є свідченням зношеності основних фондів підприємства.

У 2024 році коефіцієнт оборотності запасів значно зріс порівняно з попередніми двома роками (2022 р. – 1,79, 2023 р. – 3,34, 2024 р. – 4,37). Відповідно, показник тривалості обороту запасів знизився (2022 р. – 203,9 дня, 2023 р. – 109,28 дня, 2024 р. – 83,52 дня). Це свідчить про те, що оборотні кошти стали більш ліквідними. Таким чином, покращився фінансовий стан підприємства. Окрім того, підприємство не має проблем з реалізацією продукції. Про це говорить той факт, що тривалість обороту запасів значно перевищує тривалість обороту дебіторської заборгованості. Але позитивне значення показника тривалості оборотності оборотного капіталу свідчить про те, що у підприємства бракує грошових коштів.

2.3. Аналіз структури капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

Проаналізувавши структуру капіталу досліджуваного підприємства, можна зауважити, що основним джерелом формування сукупних активів підприємства є позикові кошти (див. рис. 2.1).

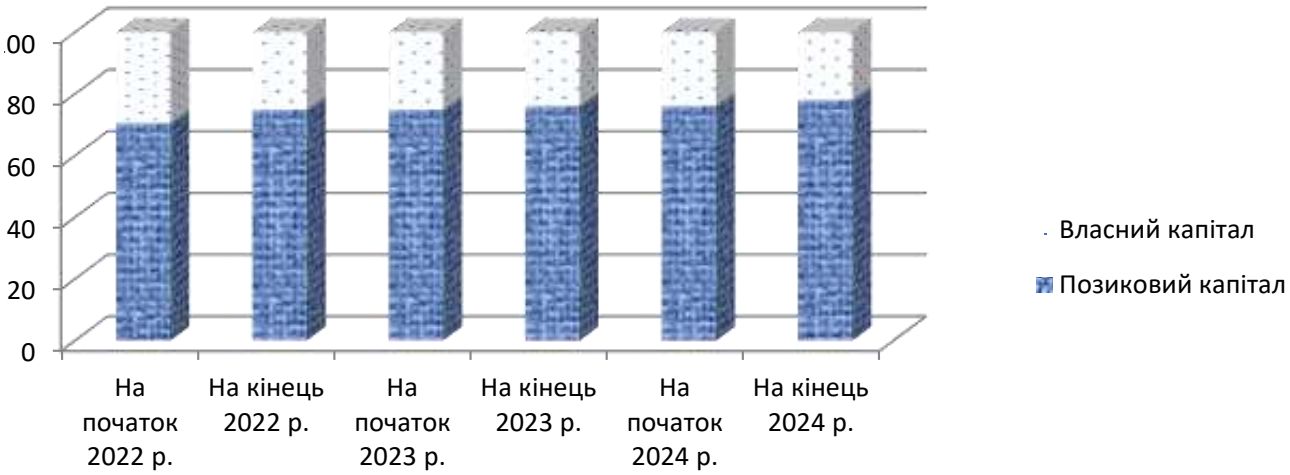

Рис. 2.1. Аналіз структури капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

У 2022 році частка позикового капіталу склала 70,45% на початок звітного періоду та 74,86% на кінець звітного періоду; у 2023 році – 74,85% та 76,04% відповідно; у 2024 році – 76,07% та 78,02% відповідно. При чому протягом досліджуваного періоду частка позикового капіталу постійно зростала.

До складу власного капіталу підприємства протягом трьох досліджуваних років входили статутний капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток (див. рис. 2.2).

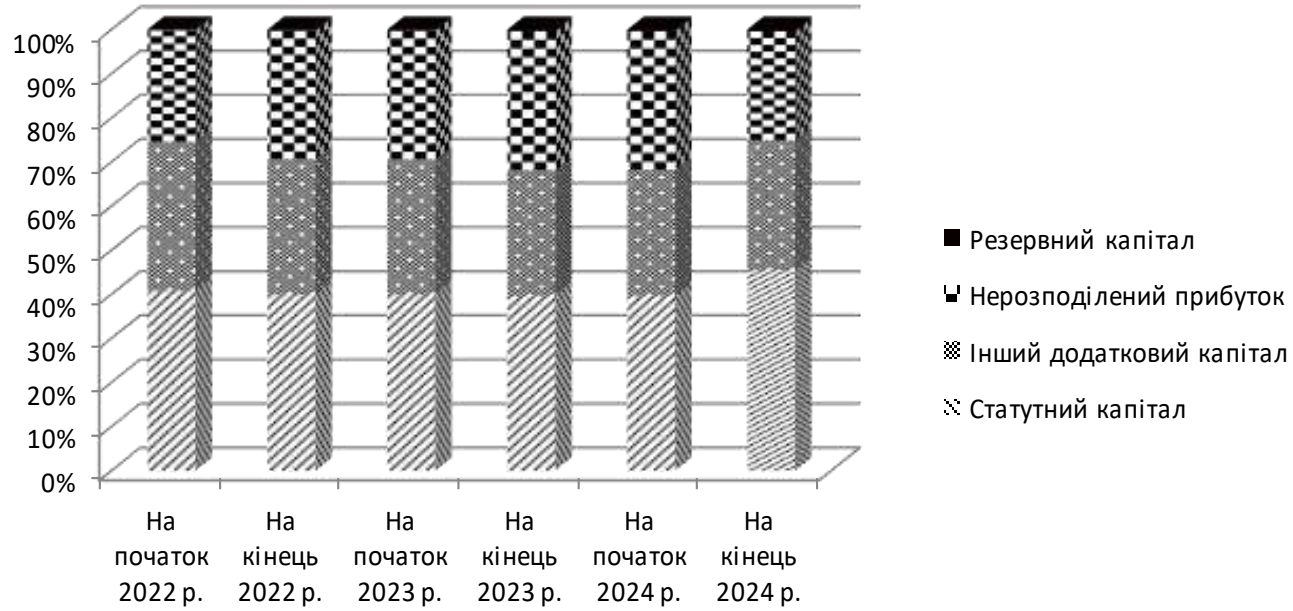

Рис. 2.2. Структура власного капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

Як ми бачимо з діаграми, питома вага у складі власного капіталу протягом періоду, що досліджується, належала статутному капіталу. Слід зазначити, що впродовж усього періоду частка статутного капіталу у структурі власного капіталу підприємства знижувалася. Лише на кінець 2024 року ця частка зросла, це пов’язано зі зменшенням валюти балансу. Частка резервного капіталу за досліджуваний період зросла. Це може бути результатом ефективної роботи підприємства. Про це також свідчить збільшення частки нерозподіленого прибутку. Але скорочення нерозподіленого прибутку за 2024 рік може свідчити про зниження ділової активності.

Розглянемо детальніше структуру статутного капіталу підприємства (див. табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Інформація про випуск акцій ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» на 31.12.2024 р.

Форма існування та форма випуску	Номінальна вартість акцій (грн.)	Кількість акцій (штук)	Загальна номінальна вартість (грн.)	Частка у статутному капіталі, %
Бездокументарна Іменні	0,25	2262969820	565742455	100

Згідно зі статутом ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування», затвердженим 21 березня 2012 року, статутний капітал підприємства становить 565742455,00. До 28.12.2010 року формою випуску та формою існування акцій підприємства була документарна. З 28.12.2010 року форма існування та форма випуску – бездокументарна (номер свідоцтва про реєстрацію випуску – 1230/1/10). Акції розділені між фізичними (1,67%) та юридичними (98,33%) особами. Цінні папери ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» знаходяться у лістингу. Торгівля іменними цінними паперами ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» здійснюється на Фондовій біржі ПФТС. Договір про підтримання лістингу був укладений підприємством 1 жовтня 2024 року. Протягом досліджуваного періоду сума статутного капіталу залишалася незмінною. На кінець 2022 року питома вага статутного капіталу у структурі власного капіталу підприємства зросла завдяки зменшенню валюти балансу.

Розглянемо структуру позикового капіталу підприємства. До складу позикового капіталу за досліджуваний період входили забезпечення наступних виплат та платежів, довгострокові зобов’язання, короткострокові зобов’язання та доходи майбутніх періодів (див. рис. 2.3).

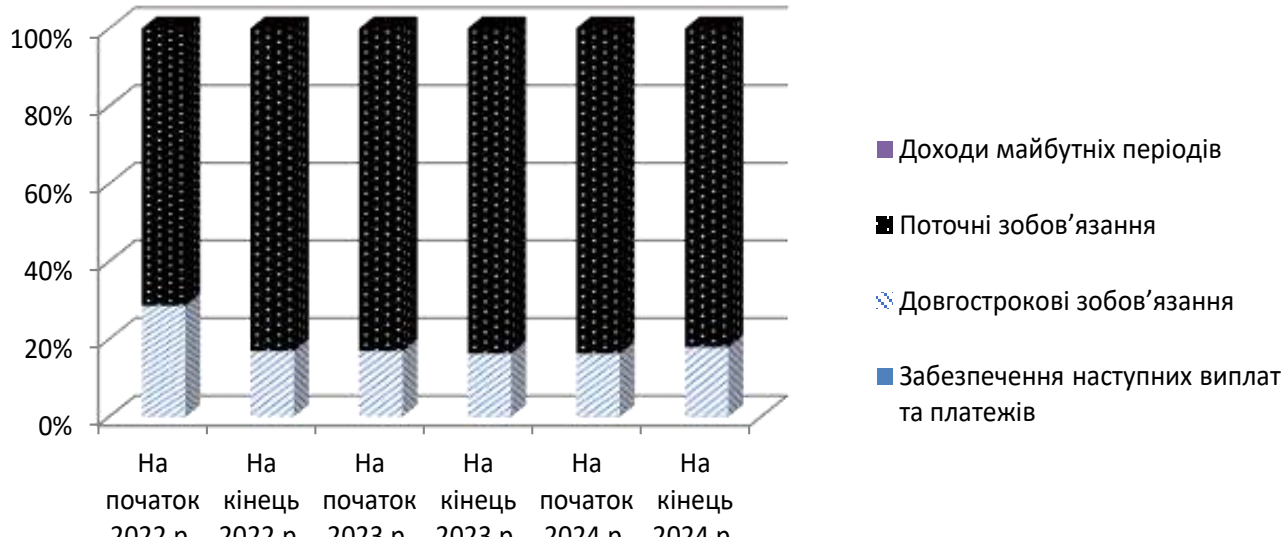

Рис. 2.3. Структура позикового капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

У структурі позикового капіталу питома вага належить поточним зобов'язанням (2022 р. – 71,47% на початок звітного періоду, 83,15% на кінець звітного періоду; 2023 р. – 83,14% та 83,78% відповідно; 2024 р. – 83,79% та 82,1% відповідно). Цей факт свідчить про високий ризик втрати фінансової стійкості. І хоча частка поточних зобов'язань протягом досліджуваного періоду постійно зростала, на кінець 2024 року ми спостерігаємо покращення ситуації – ця частка дещо знизилася.

Розглянемо більш детально структуру зобов'язань ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» (див. табл. 2.13).

Отже, основними видами зобов'язань ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» у 2022-2024 рр. стали кредити банків, зобов'язання за цінними паперами та податкові зобов'язання. У 2022 році переважну більшість у цій сумі складали кредити банків, у 2023 та 2024 роках значно зростає (майже у 3 рази) питома вага інших зобов'язань. Що стосується кредитів банків, то питома вага короткострокових та довгострокових кредитів протягом 3 років залишалася приблизно однаковою (49,4% та 50,6% – 2022 р., 50,2% та 49,8% – у 2023 р., 48,2% та 51,8% – у 2024 р.).

Таблиця 2.13

Зобов'язання ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

Види зобов'язань	Непогашена частина боргу (тис. грн.)		
	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Кредити банку	1393441	1379983	1428479
у тому числі:			
Довгострокові кредити банків	705605	686704	739897
Короткострокові кредити банків	687836	693279	688582
Зобов'язання за цінними паперами	475830	444130	441130
Податкові зобов'язання	2621	2101	1733
Фінансова допомога на зворотній основі	0	0	0
Інші зобов'язання	914990	2704243	2543377
Усього зобов'язань	4218416	4530457	4414719

Розглянемо динаміку зміни кожного виду зобов'язань підприємства за досліджуваний період (див. рис. 2.4).

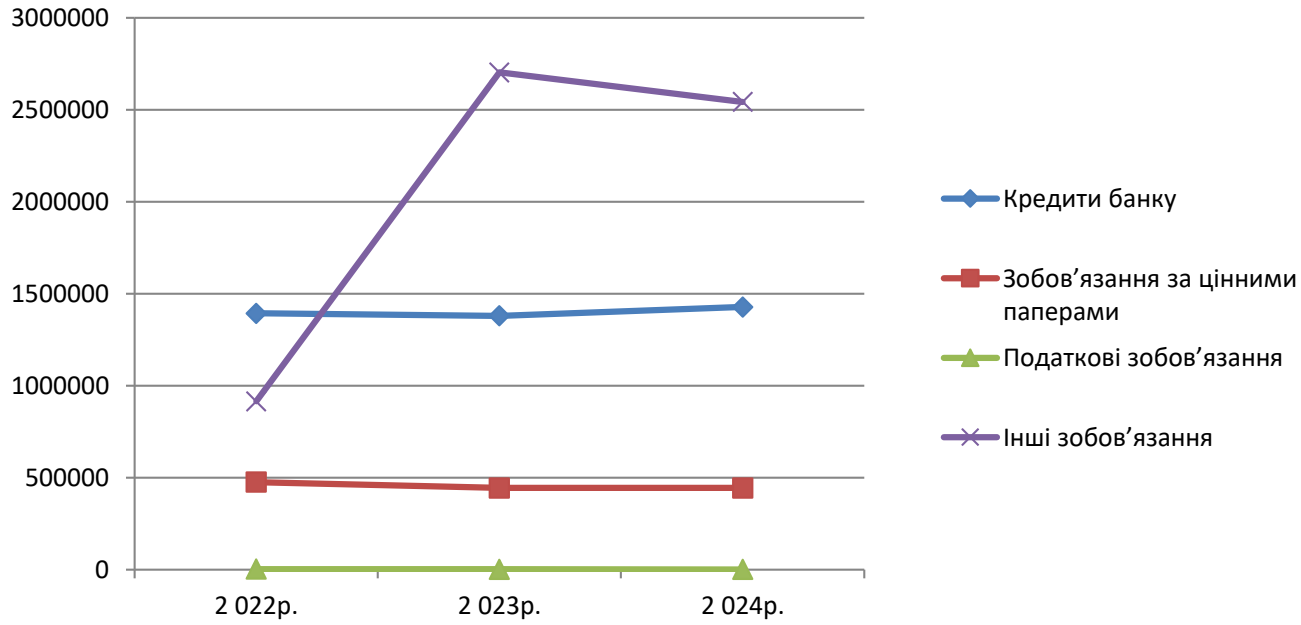

Рис. 2.4. Динаміка зміни сум зобов'язань ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

Як видно з діаграми, більшість зобов'язань підприємства протягом досліджуваного періоду залишалося приблизно на однаковому рівні. У 2023 році значно зросла порівняно з попереднім роком сума інших зобов'язань. Але у 2024 році ця сума дещо знизилася.

Висновки за розділом 2

1. Аналіз майнового стану ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» показав, що на кінець досліджуваного періоду знизився господарський оборот підприємства. У структурі сукупних активів підприємства найбільшу питому вагу мають оборотні активи (у 2022 р. – 72,17%, у 2023 р. – 62,35%, у 2024 р. – 63,34%). Це свідчить про те, що підприємство має «легку» структуру активів. Найбільший внесок у формування оборотних активів підприємства з досліджуваних статей балансу зробила дебіторська заборгованість (2022 р. – 9,68%, 2023 р. – 6,7%, 2024 р. – 3,61%).

2. Основним джерелом формування майна підприємства є поточні зобов'язання. При цьому найвищі темпи зростання частки поточних зобов'язань в структурі пасиву балансу відмічено у 2022 році.

3. Що стосується структури власного капіталу, то тут частка статутного капіталу у 2022 та 2023 роках знизилася, а у 2024 році – зросла. У той же час в 2022 та 2023 роках знизилася частка іншого додаткового капіталу, але збільшився резервний капітал та нерозподілений прибуток. У 2024 році інший додатковий та резервний капітал збільшився, а нерозподілений прибуток знизився. Це може свідчити про те, що робота підприємства у 2024 році стала більш ефективною, ніж у попередні 2 роки. Але скорочення нерозподіленого прибутку може свідчити про зниження ділової активності.

4. Найбільша частка у позикових коштах підприємства належить поточним зобов'язанням. Це свідчить про високий ризик втрати фінансової стійкості.

5. Протягом досліджуваного періоду спостерігається нестача швидко реалізованих та повільно реалізованих активів. Результати аналізу показників ліквідності свідчать про раціональне використання грошових коштів та оптимізацію структури балансу.

6. Аналіз фінансової стійкості показав нестійкий фінансовий стан підприємства та низьку маневреність власного капіталу. Простежується зниження прибутку за досліджуваний період (у 2022 р. – на 1851334 тис. грн., у

2023 р. – на 576548 тис. грн., у 2024 р. – на 1613433 тис. грн.). Окрім того підприємство характеризується низьким рівнем рентабельності капіталу.

7. Аналіз ділової активності показав, що у 2024 році оборотні кошти стали більш ліквідними. Таким чином, покращився фінансовий стан підприємства. Окрім того, підприємство не має проблем з реалізацією продукції. Про це говорить той факт, що тривалість обороту запасів значно перевищує тривалість обороту дебіторської заборгованості. Але позитивне значення показника тривалості оборотності оборотного капіталу свідчить про те, що у підприємства бракує грошових коштів.

РОЗДІЛ 3
УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ ТА СТРУКТУРОЮ КАПІТАЛУ ПАТ «НІЖИНСЬКИЙ ЗАВОД С/Г МАШИНОБУДУВАННЯ»

3.1. Пропозиції щодо побудови схеми взаємозв'язку структурних підрозділів підприємства з метою управління структурою капіталу підприємства

Організаційна структура підприємства може значно впливати на управління структурою його капіталу. Тому ми вважаємо за доцільне запропонувати схему взаємозв'язку структурних підрозділів досліджуваного підприємства з метою більш ефективного управління структурою капіталу підприємства. При цьому слід зазначити, що в процесі управління капіталом будь-якого підприємства часто виникає так-званий принципал-агент конфлікт. Ця проблема полягає в асиметрії інформації між власниками підприємства та менеджерами вищої ланки. За словами Івко, керівництво підприємства володіє значно більшим обсягом інформації стосовно цього підприємства (реальний фінансовий стан, реальні показники фінансово-господарської діяльності та ін.), ніж власники. Вони задля отримання даних про діяльність свого підприємства користуються здебільшого офіційні джерела статистичної інформації, дані фінансової звітності.

Тому запропонована нами схема взаємозв'язку структурних підрозділів досліджуваного підприємства орієнтована, перш за все, на чітке та прозоре доведення інформації стосовно капіталу підприємства до його власників з метою розроблення оптимальної стратегії управління капіталом.

Взаємодію різних підрозділів при управлінні капіталом на підприємстві проілюстровано на рис. 3.1.

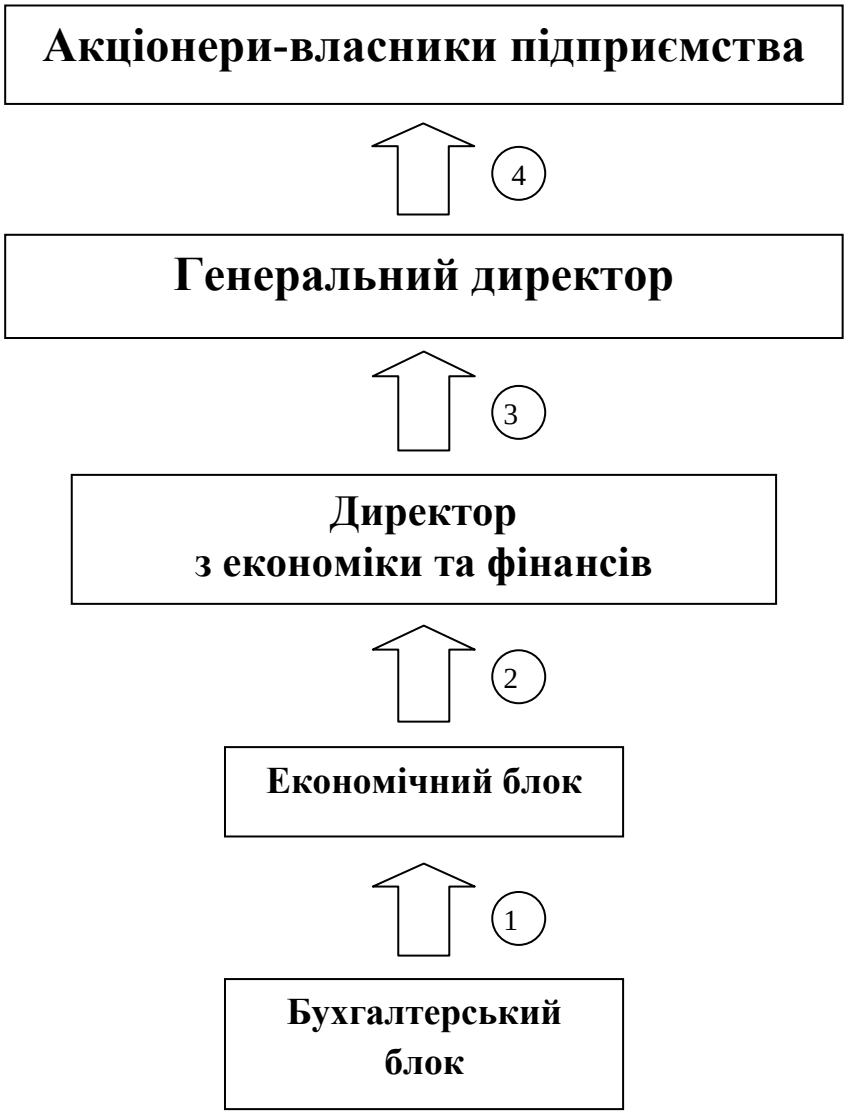

Рис. 3.1. Механізм взаємодії різних підрозділів при управлінні капіталом на підприємстві

Цифрами на рис. 3.1 показано інформаційні потоки щодо управління структурою капіталу підприємства, які включають:

1. Обробка оперативної інформації про стан поточних активів і складання фінансової звітності на певну дату.

2. Аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства на основі фінансової звітності за відповідний період, визначення фінансової рентабельності підприємства, середньозваженої вартості капіталу та складання докладу щодо оптимальної структури капіталу підприємства.

3. Обробка інформації про структуру капіталу підприємства та надання пропозицій щодо визначення оптимальної структури підприємства на наступний період.

4. Обробка наданої інформації та представлення її на зборах акціонерів.

Наведемо алгоритм дій для ефективного управління капіталом підприємства.

1. Працівники бухгалтерського блоку формують облікову інформацію, на її основі складають фінансову звітність до двадцятого числа наступного за звітним періодом місяця (у випадку складання річної звітності – до двадцятого лютого наступного за звітним року) та подають її до економічного блоку.

2. Працівники економічного блоку аналізують отриману інформацію та, спираючись на неї, розраховують показники фінансової рентабельності підприємства, середньозважену вартість капіталу та пропонують шляхи оптимізації структури капіталу підприємства. Все це передається директору з економіки та фінансів.

3. Директор з економіки та фінансів аналізує отриману інформацію, систематизує її та передає на розгляд генеральному директору підприємства.

4. Генеральний директор вивчає отримані дані та збирає згідно з положеннями статуту підприємства загальні збори акціонерів. Саме на цих зборах власники підприємства та менеджери вищої ланки керівництва разом розглядають нагальні проблеми та шукають оптимальне рішення щодо управління капіталом підприємства.

Таким чином, усувається проблема принципал-агент конфлікту, адже власники підприємства отримують достовірну інформацію про поточний фінансовий стан підприємства безпосередньо від менеджерів.

3.2. Оптимізація структури капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

Шляхи оптимізації структури капіталу були запропоновані професором І.О. Бланком. Бланк наголошує, що: «…оптимальна структура капіталу відображає таке співвідношення використання власного та позикового капіталу, при якому забезпечується найбільш ефективний взаємозв'язок між коефіцієнтами рентабельності власного капіталу та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість.».

Процес оптимізації структури капіталу здійснюється у наступній послідовності.

1. Проведення аналіз складу капіталу в динаміці.
2. Виявлення та оцінка основних факторів, що визначають структуру капіталу.
3. Розрахунок оптимальної структури капіталу за трьома критеріями.
4. Визначення показника цільової структури капіталу.

Розглянемо детальніше критерії, за якими проводиться процес оптимізації структури капіталу (див. рис. 3.2).

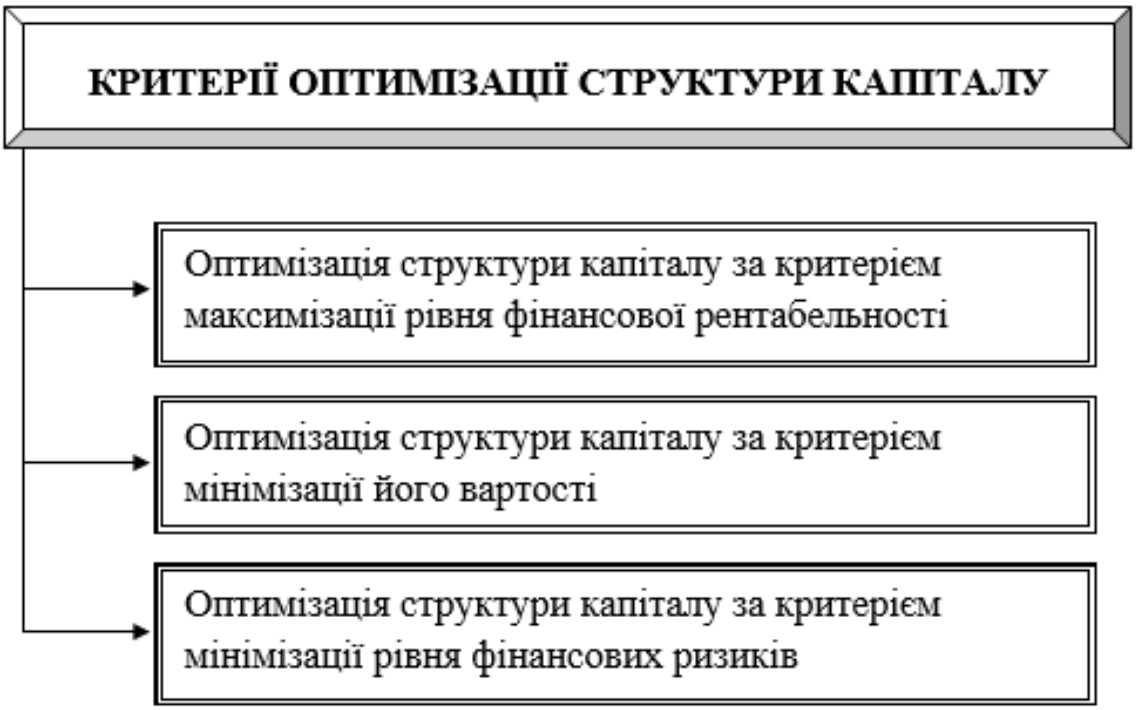

Рис. 3.2. Критерії оптимізації структури капіталу підприємства

1. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності.

Якщо досліджуване підприємство використовує позичені кошти, то рентабельність власного капіталу збільшується під впливом використання кредиту. Проведемо аналіз дії фінансового важелю на ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка ефекту фінансового важелю для ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

Показник	Роки			Відхилення			
	2022	2023	2024	2023/2022		2024/2023	
				+/ –	%	+/ –	%
Економічна рентабельність активів	0,23	0,15	0,09	-0,08	34,8	-0,06	40
Середня розрахункова ставка відсотка	0,18	0,12	0,07	-0,06	33,33	-0,05	41,67
Податковий коректор	0,82	0,82	0,82	0	–	0	–
Позикові кошти, тис. грн.	3759678	4373856,5	4473093	614178,5	116,3	99236,5	102,3
Власні кошти, тис. грн.	1402010,5	1423117	1335748,5	21106,5	101,5	-87368,5	93,9
Диференціал фінансового важелю	0,05	0,03	0,02	-0,02	40	-0,01	33,3
Плече фінансового важелю	2,66	3,07	3,35	0,39	114,6	0,28	109,1
Ефект фінансового важелю, %	10,05	6,9	5,2	-3,15	31,34	-1,7	24,64

Таблиця 3.2

Розрахунок ефекту фінансового важелю для ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

Показники	Варіанти								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Варіанти структури капіталу, %									
Власний капітал	20	25	30	40	50	60	70	80	90
Позиковий капітал	80	75	70	60	50	40	30	20	10
Диференціал фінансового важелю	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Податковий коректор	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77
Плече фінансового важелю	4	3	2,33	1,5	1	0,67	0,43	0,25	0,11
Ефект фінансового важелю, %	6,2	4,6	3,59	2,3	1,5	1,03	0,66	0,39	0,2

Як ми бачимо з таблиці 3.1, підприємство має можливість впливати на плече фінансового важелю для збільшення ефекту фінансового важелю, оскільки саме його невеликий розмір впливає на низьке значення ефекту фінансового важелю.

Розрахуємо зміну показника ефекту фінансового важелю за інших незмінних умов (див. табл. 3.2).

Враховуючи розрахунки, наведені в таблиці 3.2, та той факт, що оптимальне значення ефекту фінансового важелю складає ½ економічної рентабельності активів, ми пропонуємо співвідношення позикових та власних коштів підприємства для максимізації фінансової рентабельності, що дорівнює 75% : 25%.

2. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості.

Проаналізуємо сформовані на ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» відносні річні виплати по обслуговуванню своїх зобов'язань перед власниками та кредиторами (див. табл. 3.2).

Особливістю формування СЗВК на ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» є нульова вартість власних коштів, оскільки виплати власникам не проводилися (дивідендні виплати протягом досліджуваного періоду дорівнюють нулю), а прибутки використовувалися на потреби розвитку підприємства. Окрім того, відзначається незначна питома вага власних коштів у структурі капіталу підприємства – не більше 27,5 % за 2022-2024 роки.

Протягом досліджуваного періоду ми спостерігаємо зниження показника СЗВК з 26,88% до 20,8%.

Проаналізуємо зміну показника СЗВК для ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» при різних варіантах структури капіталу підприємства (див. табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу (СЗВК) по ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

Показники	№ рядку	Варіанти								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Варіанти структури капіталу, %	1									
Власний капітал	1.1	25	30	40	50	60	70	80	90	100
Позиковий капітал	1.2	75	70	60	50	40	30	20	10	–
Норма дивіденду, %	2	10	10	10	10	10	10	10	10	10
Мінімальна ставка відсотку з урахуванням премії за кредитний ризик	3	25	25	25	25	25	25	25	25	25
Ставка податку на прибуток, коефіцієнт	4	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23	0,23
Податковий коректор	5	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77	0,77
Ставка відсотку за кредит з урахуванням податкового коректора (р.3 × р.5), %	6	19,25	19,25	19,25	19,25	19,25	19,25	19,25	19,25	19,25
Вартість складових капіталу, %	7									
Власного капіталу	7.1	2,5	3,0	4,0	5,0	6,0	7,0	8,0	9,0	10,0
Позикового капіталу	7.2	14,44	13,48	11,55	9,63	7,7	5,78	3,85	1,93	–
СЗВК ((7.1 × 1.1) + (7.2 × 1.2)/100)	8	11,46	10,34	8,53	7,32	6,68	6,63	7,17	8,29	10

Таблиця 3.3

Динаміка середньозваженої вартості капіталу (СЗВК)

Показник	Роки			Відхилення			
	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2023/2022		2024/2023	
				+/ –	%	+/ –	%
Варіанти структури, %							
Власний капітал	27,34	24,55	22,95	-2,79	1,02	-1,6	6,52
Позиковий капітал	72,66	75,45	77,05	2,79	3,84	1,6	2,12
Дивідендні виплати	0	0	0	–	–	–	–
Ставка відсотку за кредит	0,37	0,31	0,27	-0,06	16,2	-0,04	12,9
Податковий коректор	0,75	0,75	0,77	0	–	0,02	2,67
Вартість капіталу, %							
Власного	0	0	0	–	–	–	–
Позикового	37	31	27	-6	16,2	-4	12,9
СЗВК, %	26,88	23,39	20,8	-3,49	12,98	-2,59	11,07

Як ми бачимо з таблиці 3.4, мінімальний розмір середньозваженої вартості капіталу досягається у варіанті 6 (6,63%) при співвідношенні між власним та позиковим капіталом, що дорівнює 70% : 30%. При такому значенні середньої величини капіталу вартість підприємства буде максимальною. У наступних варіантах (7-9) вона поступово збільшується до свого максимального значення – 10.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків.

Метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків передбачає процес диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства. В економічній

літературі виокремлюють 3 підходи до фінансування груп активів підприємства (див. рис. 3.4).

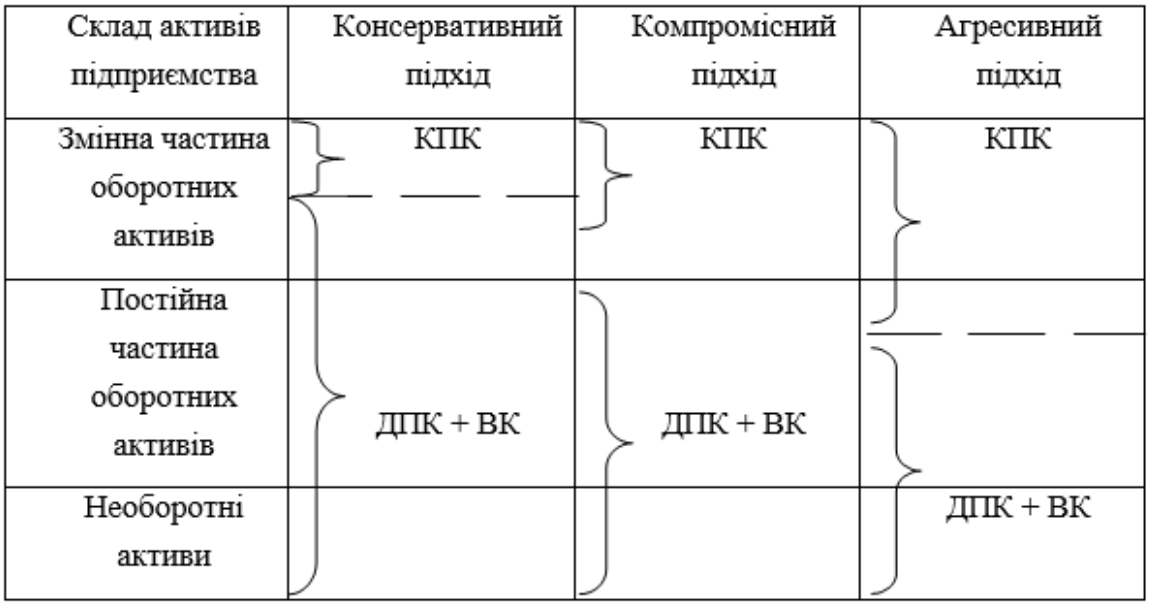

Рис. 3.3. Підходи до фінансування підприємства

Агресивна модель фінансування поточних активів має такий вигляд:

ДП + ВК = НА + 0,5 × ПЧ (3.1)

де ДП – довгострокові пасиви;

ВК – власний капітал;

НА – необоротні активи;

ПЧ – постійна частина оборотних активів (норматив оборотних коштів).

Консервативна модель має такий вигляд:

ДП + ВК = НА + ПЧ + 0,5 × ЗЧ (3.2)

де ДП – довгострокові пасиви;

ВК – власний капітал;

НА – необоротні активи;

ПЧ – постійна частина оборотних активів;

ЗЧ – змінна частина оборотних активів .

При цьому власний оборотний капітал визначається у вигляді різниці між довгостроковими пасивами та необоротними активами, тобто:

ВОК = ДП – НА (3.3)

де ВОК – власний оборотний капітал;

ДП – довгострокові пасиви;

НА – необоротні активи.

Компромісна модель фінансування поточних активів має такий вигляд:

$$ДП = НА + ПЧ + 0,5 \times ЗЧ \quad (3.4)$$

де ДП – довгострокові пасиви

НА – необоротні активи

ПЧ – постійна частина оборотних активів;

ЗЧ – змінна частина оборотних активів.

Таким чином, можна зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» дотримувалося агресивного підходу, але ця стратегія є досить ризикованою. З точки зору оптимізації прибутковості і ризику найбільш оптимальною є стратегія компромісного фінансування. Дана стратегія оптимально поєднує рівень прибутковості і середній рівень ризику, забезпечує достатньо високий рівень фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Виходячи зі свого ставлення до фінансового ризику керівництво підприємства обирає один з розглянутих варіантів фінансування активів. Враховуючи, що на сучасному етапі довгострокові позики підприємствам практично не надаються, тоді обрана модель фінансування активів буде представляти співвідношення власного та позикового (короткострокового) капіталу, тобто оптимізувати його структуру з цих позицій.

З метою мінімізації фінансового ризику ми пропонуємо дотримуватися стратегії компромісного фінансування зі співвідношенням власного та позикового капіталу – 50% : 50 %.

3.3. Визначення оптимальної цільової структури капіталу підприємства

Кожен з розглянутих вище показників є взаємовиключним. Тому задля визначення оптимальної структури капіталу менеджмент підприємства має обирати один з них, залежно від свого власного ставлення до ризику та стратегічних цілей розвитку підприємства. Івко пропонує використовувати комплексний інтегральний показник цільової структури капіталу. Для цього пропонується об'єднати всі зазначені вище критерії в один інтегральний показник структури капіталу з урахуванням галузевої приналежності підприємства.

Для визначення комплексного інтегрального показника цільової структури капіталу підприємства скористаємося наступною формулою:

$$ОЦСФК = \frac{\{\sum_{i=1}^{4} ВКi \times ПВi\}}{\{\sum_{i=1}^{4} ПКi \times ПВi\}}, \quad (3.5)$$

де ОЦСФК – оптимальна цільова структура фінансового капіталу підприємства, виражена відношенням власного та позикового капіталу;

$ВК_i$ – оптимальна питома вага власного капіталу в загальній структурі джерел фінансування підприємства;

$ПК_i$ – оптимальна питома вага позикового капіталу в загальній структурі джерел фінансування підприємства;

$ПВ_i$ – питома вага кожного критерію в інтегральній оцінці оптимальної цільової структури фінансового капіталу підприємства;

і – кількість критеріїв оптимізації структури капіталу (максимізація фінансової рентабельності, мінімізація середньозваженої структури капіталу, мінімізація фінансового ризику та середньогалузева структура капіталу).

Оптимальна питома вага власного та позикового капіталу в загальній структурі джерел фінансування підприємства за критеріями максимізації фінансової рентабельності, мінімізації середньозваженої структури капіталу та мінімізації фінансового ризику була розрахована нами вище. Визначимо середньогалузеву структуру капіталу. Для цього скористаємося даними Державної служби статистики України. Оскільки досліджуване підприємство

належить до галузі промисловості, розраховуємо структуру капіталу підприємств за цією галуззю за досліджуваний період (див. табл. 3.4).

З таблиці видно, що середнє співвідношення власного та позикового капіталу підприємств промислової галузі за досліджуваний період складає 35% : 65%.

Результати розрахунків оптимальної питомої ваги власного та позикового капіталу в загальній структурі джерел фінансування підприємства за чотирма критеріями наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.4

Структура капіталу підприємств промислової галузі (млн. грн.)

Елемент структури	На 31.12.2022 р.	На 31.12.2023 р.	На 30.09.2024 р.
Власний капітал	410801,9	424545,4	442455,1
Забезпечення наступних витрат і платежів	17371,5	22439,9	25221,0
Довгострокові зобов'язання	175593,7	184079,9	193494,1
Поточні зобов'язання	484456,5	584974,7	574005,3
Доходи майбутніх періодів	9274,4	9353,0	8938,6
Всього	1097498,0	1225392,9	1244114,1
У структурі, %:			
Власний капітал	37,4	34,6	35,6
Позиковий капітал	62,6	65,4	64,4

Для визначення питомої ваги кожного критерію в інтегральній оцінці оптимальної цільової структури фінансового капіталу досліджуваного підприємства ми скористалися методом експертних оцінок. Для цього були опитані 4 начальники відділів ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування», які виступили в якості експертів та висловили свою думку з приводу оптимальної на їхній погляд структури капіталу досліджуваного підприємства.

Таблиця 3.5

Оптимальна питома вага власного та позикового капіталу

в загальній структурі джерел фінансування підприємства (%)

Критерії	Власний капітал	Позиковий капітал
Максимізація фінансової рентабельності	25	75
Мінімізація середньозваженої структури капіталу	70	30
Мінімізація фінансового ризику	50	50
Середньогалузева структура капіталу	35	65

Анкета, за допомогою якої проводилося опитування, розроблена автором. Результати опитування наведені в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Результати опитування експертів щодо оптимальної структури капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування»

Критерії	Перелік експертів				
	Головний бухгалтер	Директор з економіки та фінансів	Комерційний директор	Директор з якості	
Максимізація фінансової рентабельності	0,25	0,25	0,3	0,4	0,3
Мінімізація СЗВК	0,15	0,3	0,25	0,2	0,225
Мінімізація фінансового ризику	0,5	0,2	0,3	0,3	0,325
Середньогалузева структура капіталу	0,1	0,25	0,15	0,1	0,15
Всього	1	1	1	1	

Використовуючи дані таблиці 3.5, результати опитування експертів, наведені у таблиці 3.6, та користуючись формулою 3.5, розрахуємо

комплексний інтегральний показник цільової структури капіталу досліджуваного підприємства.

$$\text{ОЦСФК} = \frac{25 \times 0{,}3 + 70 \times 0{,}225 + 50 \times 0{,}325 + 35 \times 0{,}15}{75 \times 0{,}3 + 30 \times 0{,}225 + 50 \times 0{,}325 + 65 \times 0{,}15} = \frac{45}{55}$$

Таким чином, нами була розрахована оптимальна цільова структура фінансового капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування», що на даний період дорівнює співвідношенню власного та позикового капіталу як 45% : 55%.

Висновки за розділом 3

1. Оскільки організаційна структура підприємства може значно впливати на управління структурою його капіталу, нами було запропоновано схему взаємозв'язку структурних підрозділів досліджуваного підприємства з метою більш ефективного управління структурою капіталу підприємства. Суть пропозиції полягає у побудові чіткої схеми передачі інформації щодо управління структурою капіталу підприємства. Ця схема включає наступні елементи: Бухгалтерський блок → Економічний блок → Директор з економіки та фінансів → Генеральний директор → Акціонери-власники підприємства. Окрім того було наведено алгоритм дій для ефективного управління капіталом підприємства.

2. Після детального вивчення трьох критеріїв оптимізації структури капіталу підприємства (максимізації рівня фінансової рентабельності, мінімізації середньозваженої вартості капіталу, мінімізації рівня фінансових ризиків) було розраховано оптимальне співвідношення власних та позикових коштів досліджуваного підприємства для кожного з них. А саме:

– 25 % : 75 % – для максимізації рівня фінансової рентабельності;
– 70 % : 30 % – для мінімізації середньозваженої вартості капіталу;
– 50 % : 50 % – для мінімізації рівня фінансових ризиків.

3. Оскільки кожний з критеріїв оптимізації структури капіталу підприємства є взаємовиключним, ми використали комплексний інтегральний показник цільової структури капіталу. Для цього всі зазначені вище критерії було об'єднано в один інтегральний показник структури капіталу з урахуванням галузевої приналежності підприємства. Під час підрахунків ми

скористалися методом експертних оцінок. У результаті була розрахована оптимальна цільова структура фінансового капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування», що на даний період дорівнює співвідношенню власного та позикового капіталу як 45% : 55%.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Підводячи підсумки дослідження теми управління вартістю та структурою капіталу підприємства необхідно підкреслити наступне:

1. При вивченні поняття капіталу було встановлено, що воно є багатоаспектною економічною категорією, що має ряд властивих їй характеристик.

2. Під час розгляду процесу управління вартістю та структурою капіталу було визначено що вартість капіталу – це узагальнююча величина, що ґрунтується на співвідношенні позикових і власних коштів у структурі капіталу підприємства і означає дохід, який підприємство має платити інвесторам при купівлі ними акцій чи облігацій підприємства. Структура капіталу підприємства – це частка власного та позикового капіталу в загальному обсязі мобілізованого капіталу та питома вага кожного елемента у власних та позикових коштів. Структура капіталу відображає обсяги фінансування капіталу з усіх вибраних джерел фінансування.

3. Проведений аналіз структури капіталу підприємств України за різними галузями показав, що для українських підприємств характерним є переважання у структурі капіталу поточних зобов’язань над довгостроковими. У випадку галузей сільського господарства, мисливства та лісового господарства; освіти та транспорту і зв’язку ми спостерігаємо переважання власного капіталу у структурі капіталу підприємств. Для підприємств будівництва та промисловості характерним є переважання позикового капіталу.

4. Аналіз фінансово-господарської діяльності досліджуваного підприємства показав, що структурі сукупних активів підприємства найбільшу питому вагу мають оборотні активи. Це свідчить про те, що підприємство має «легку» структуру активів. Найбільший внесок у формування оборотних активів підприємства з досліджуваних статей балансу зробила дебіторська заборгованість. Основним джерелом формування майна підприємства є поточні зобов’язання. При цьому найвищі темпи зростання частки поточних

зобов’язань в структурі пасиву балансу відмічено у 2023 році. Найбільша частка у позикових коштах підприємства належить поточним зобов’язанням. Це свідчить про високий ризик втрати фінансової стійкості. Протягом досліджуваного періоду спостерігається нестача швидко реалізованих та повільно реалізованих активів. Результати аналізу показників ліквідності свідчать про раціональне використання грошових коштів та оптимізацію структури балансу. Аналіз фінансової стійкості показав нестійкий фінансовий стан підприємства та низьку маневреність власного капіталу. Простежується зниження прибутку за досліджуваний період. Окрім того підприємство характеризується низьким рівнем рентабельності капіталу.

5. Аналіз структури капіталу підприємства показав, що основним джерелом формування сукупних активів підприємства є позикові кошти. У 2022 році частка позикового капіталу склала 70,45% на початок звітного періоду та 74,86% на кінець звітного періоду; у 2023 році – 74,85% та 76,04% відповідно; у 2024 році – 76,07% та 78,02% відповідно. При чому протягом досліджуваного періоду частка позикового капіталу постійно зростала. Цей факт свідчить про зниження фінансової стійкості підприємства і підвищення ступеня його фінансових ризиків. Питома вага у складі власного капіталу протягом періоду, що досліджується, належала статутному капіталу. У структурі позикового капіталу питома вага належить поточним зобов’язанням. Основними видами зобов’язань ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування» у 2022-2024 рр. стали кредити банків, зобов’язання за цінними паперами та податкові зобов’язання.

6. Що стосується управління структурою капіталу досліджуваного підприємства, нами було запропоновано схему взаємозв’язку структурних підрозділів з метою більш ефективного управління структурою капіталу підприємства. Суть пропозиції полягає у побудові чіткої схеми передачі інформації щодо управління структурою капіталу підприємства. Ця схема включає наступні елементи: Бухгалтерський блок → Економічний блок → Директор з економіки та фінансів → Генеральний директор → Акціонери-

власники підприємства. Окрім того, наведено алгоритм дій для ефективного управління капіталом підприємства.

7. Було розраховано оптимальне співвідношення власних та позикових коштів досліджуваного підприємства для трьох критеріїв. А саме:

– 25 % : 75 % – для максимізації рівня фінансової рентабельності;

– 70 % : 30 % – для мінімізації середньозваженої вартості капіталу;

– 50 % : 50 % – для мінімізації рівня фінансових ризиків.

8. Враховуючи той факт, що кожний з критеріїв оптимізації структури капіталу підприємства є взаємовиключним, нами був використаний комплексний інтегральний показник цільової структури капіталу. Для цього всі зазначені вище критерії було об’єднано в один інтегральний показник структури капіталу з урахуванням галузевої приналежності підприємства. Під час підрахунків ми скористалися методом експертних оцінок. У результаті була розрахована оптимальна цільова структура фінансового капіталу ПАТ «Ніжинський завод с/г машинобудування», що на даний період дорівнює співвідношенню власного та позикового капіталу як 45% : 55%.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белялов Т. Е. Управління фінансовою діяльністю корпоративних підприємств / Т. Е. Белялов, В. Є. Корчинський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2005. - №6. – С. 87 – 91.

2. Білоус О. С. Аналіз формування і використання фінансових ресурсів підприємства : [Методичний аспект. Монографія] / О. С. Білоус, В. М. Вовк, Р. В. Федорович. – Тернопіль : Астон, 2005. - 224 с.

3. Бланк И. А. Управление капиталом : учебн. курс / И. А. Бланк. – К. : Эльга, 2004. — 576 с.

4. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2008. – 510 с.

5. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебн. курс / И. А. Бланк. – К. : Эльга, 2004. — 656 с.

6. Бутко А. Відображення власного капіталу у фінансовій звітності підприємств / А. Бутко, О. Калініна // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2007. – №1. – С. 102-107.

7. Герасимчук З. В. Фінансовий менеджмент : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович. — Луцьк : Надстир’я, 2004. — 515 с.

8. Гончаров А. Б. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / А. Б. Гончаров. — Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2003. — 237 с.

9. Господарський Кодекс України : за станом на 1 вересня 2010 р. / К. : Велес, 2010. – 160 с.

10. Фінансовий менеджмент : курс лекцій. Національна академія управління / [М. М. Єрмошенко, С. А. Єрохін, О. А. Стороженко та ін.]. — К. : НАУ, 2004. — 506 с.

11. Закон України "Про акціонерні товариства" : за станом на 15 лютого 2013 р. / К. : МайБук, 2011. – 70 с.

12. Закон України "Про господарські товариства" : за станом на 1 серпня 2014 р. / К. : МайБук, 2011. – 36 с.

13. Закон України “ Про інвестиційну діяльність” : за станом на 1 квітня 2013 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2011. – 71 с. (Бібліотека офіційних видань).

14. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" : за станом на 20 червня 2008 р. / К. : Паливода, 2008. – 44 с.

15. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу : навч. – метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. М. Івахненко. – К. : КНЕУ, 2000. – 263 с.

16. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – К. : Знання, 2005. – 456 с.

17. Ковальчук Т.М. Фактори впливу на інвестиційну діяльність суб’єкта господарювання в кризовий період розвитку економіки / Т.М. Ковальчук // Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Проблеми та перспективи розвитку економіки освіти регіону» – Кременчук: 24 квітня 2022р. – С. 131-132.

18. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко. – Х. : Фактор, 2005. – 156 с.

19. Коробов М. Я. Фінансово – економічний аналіз діяльності підприємств : [2-ге вид.] / М. Я. Коробов. – К. : ТОВ “Знання”, 2001. – 378 с.

20. Королюк Т. М. Облік власного капіталу й аналіз його впливу на інвестиційну привабливість акціонерних товариств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.06.04 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” / Т. М. Королюк – Київ, 2005. – 25 с.

21. Економічна діагностика : практикум / [Т. Д. Костенко, А. А. Герасимов, В. С. Рижиков та ін.]. – Київ : ЦУЛ, 2007. – 186 с.

22. Краснова В. В. Фінансовий менеджмент підприємства : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Краснова, Б. О. Жнякін. — Донецьк : Альфа-прес, 2005. — 208 с.

23. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : [монографія] / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.

24. Мельничук Л. Ю. Рентабельність власного капіталу як інтегральний показник результативності діяльності підприємств / Л. Ю. Мельничук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – №4, Т.4. – С. 41-46.

25. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навч. посіб. / В. О. Мец. – К. : Вища школа, 2003. – 278 с.

26. Мішина С. В. Аналіз у галузях виробництва і послуг : навч. посіб. / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 240 с.

27. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / [Г. В. Митрофанов, Г. О. Кравченко, Н. С. Барабаш та ін.]. — К. : 2002. — 301 с.

28. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник / Є. В. Мних. – Київ : ЦУЛ, 2005. – 472 с.

29. Несвет В. Модель аналізу рентабельності власного капіталу / В. Несвет // Вісник економічної науки України. – 2006. – №2. – С. 126-129.

30. Петряєва З. Ф. Організація і методика економічного аналізу : навч. посіб. Ч. 1 / З. Ф. Петряєва, Г. Г. Хмеленко. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 308 с.

31. Петряєва З. Ф. Фінансовий аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / З. Ф. Петряєва. — Х. : ХДЕУ, 2002. — 164 с.

32. Пилипенко О.І. Облік та аналіз власного капіталу: теорія і практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. е. н. : спец. 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / О. І. Пилипенко. – Національний аграрний університет, Київ, 2005. – 22 с.

33. Погостинская Н. Н. Системный анализ финансовой отчетности : учебное пособие / Н. Н. Погостинская, Ю. А. Погостинский. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 1999. – 95 с.

34. Податковий кодекс України за станом на 10 грудня 2010 / К. : Правова єдність, 2011. – 488 с.

35. Фінанси підприємств : підручник / [А. М. Поддерьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2005. - 546 с.

36. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства : 2-е вид., перероб. та доп. / С. Ф. Покропивний. – К. : КНЕУ, 2000. – 268 с.

37. Положення (Стандарт) Бухгалтерського Обліку 5 „Звіт про власний капітал”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999р. №290.

38. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. N 92.

39. Положення (Стандарт) Бухгалтерського Обліку 13 – Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти", затверджене наказом МФУ від 30.11.2001 р. № 559.

40. Романів І.І. Політика формування капіталу та фінансова звітність підприємства: аналіз взаємозалежності показників на прикладі України / І. І. Романів // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – №4, Т.3. – С. 115-119.

41. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навчальний посібник] / Г. В. Савицька. – Київ : Знання, 2005. – 662 с.

42. Соляник Л. Г. Економічний аналіз : навч. посіб. / Л. Г. Соляник. – Дніпропетровськ : НГАУ, 2007. – 199 с.

43. Статут ПАТ «Ніжинський ЗС/ГМ».

44. Тарасенко Н. Б. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства : навч. посіб. / Н. Б. Тарасенко. – К. : Алерта, 2003. – 485 с.

45. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб’єктів господарювання : навч.- метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / О. О. Терещенко. –Київ : КНЕУ, 2006. – 312 с.

46. Фінансова діяльність суб’єктів господарювання : [рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів]. –Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 356 с.

47. Чернелевський Л. М. Економічний аналіз на підприємствах промисловості і торгівлі : підручник / Л. М. Чернелевський. – К. : Пектораль, 2003. – 312с.

48. Шацька В. М. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / В. М. Шацька, Р. С. Квасницька. – Хмельницький : Хмельницький державний університет, 2003. – 263 с.

49. Аналіз фінансового стану виробничої та комерційної діяльності підприємства : навч. посіб. / [В. П. Шило, С. Б. Верхоглядова, А. Г. Темченкота ін]. – Київ : Кондор, 2005. – 240 с.

50. Ярощук О. В. Аналіз формування капіталу підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. : спец. 08.06.04 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” / О. В. Ярощук. – Тернопіль : Тернопільська академія народного господарства, 2004. – 20 с.

51. http://www.ukrstat.gov.ua.

52. http://www.smida.gov.ua.

53. http://www.bank.gov.ua.